

„SENEX AMBULANS” *
ARCYBISKUP LWOWSKI JAN RZESZOWSKI
(1345/46–1436)

Arcybiskup lwowski Jan Rzeszowski jest w polskiej historiografii postacią niedocenianą¹. Jego osoba budzi jednak zainteresowanie z kilku powodów: pochodził z rodziny pierwszych kolonizatorów Rusi Czerwonej w czasach Kazimierza Wielkiego; można mu przypisać znaczący udział w kształtowaniu i realizowaniu polityki wschodniej Polski i Kościoła katolickiego w pierwszej połowie XV w.; pod jego rządami nastąpiło organizacyjne okrzepnięcie struktur Kościoła w archidiecezji lwowskiej. Na szerszej scenie politycznej pojawił się stosunkowo późno – tym bardziej godna uwagi jest jego aktywność i ruchliwość, mimo podeszłego wieku. Zestawiając jego itinerarium z królewskim warto pokusić się o próbę ukazania mechanizmu sprawowania władzy królewskiej i pokazania jak praktycznie wyglądał współudział w tej władzy członka rady królewskiej, jakim był z pewnością arcybiskup Rzeszowski.

1

Przyszły arcybiskup był synem Jana Pakosławica ze Stróżysk, Nieviarowa, Niegowici, Jurkowa, herbu Półkozic, rycerza i dyplomaty, bliskiego współpracownika Kazimierza Wielkiego, znanego ze swych misji do Tatarów i Kurii awiniońskiej, uczestnika walk o Ruś Czerwoną po 1340 r. W roku 1354 otrzymał on od króla hojne nadanie: nadgraniczną „wołość” rzeszowską po kniazich ruskich, obejmującą

* Świadomie nawiązuję do tytułu pracy A. Gąsiorowskiego, *Rex ambulans, Questiones Medii Aevi*, t. 1: 1977 s. 139–62.

¹ Zestawienie literatury: J. Kurtyka, *Rzeszowski Jan arcybiskup lwowski*, Polski Słownik Biograficzny (dalej cyt.: PSB), w druku.

tereny na zachodnim brzegu Wisłoka, od Czudca po Leżajsk, z miastem Rzeszowem, wsiami i wielkimi obszarami leśnymi Puszczy Sandomierskiej². Jan Pakosławic, zmarły w 1374 r., miał trzech synów: Jana Feliksa, protoplastę Rzeszowskich w XV w. (zmarł na przełomie 1437 i 1438 r.)³, Jana (późniejszego arcybiskupa lwowskiego) i Jana, zmarłego przed 1 października 1397 r.⁴ Ten ostatni w małżeństwie z Małgorzatą z Branic h. Gryf miał tylko córki, Małgorzatę, Katarzynę i Ofkę, których małżeństwa zapoczątkowały dezintegrację włości rzeszowskiej i utratę samego miasta Rzeszowa przez Półkoziaków. Po śmierci ojca Katarzyna i Ofka zostały oddane pod opiekę wuja Wierzbięty z Branic. Przed 9 V 1413 r. (a zapewne przed 1399 r.) Małgorzatę poślubił Piotr Kmita z Sobienia zwany Lunakiem, właściciel sąsiednich dóbr dynowskich w ziemi sanockiej. Ofka w 1412–1413 r. wyszła za Jana z Gabania h. Janina, a po jego rychłej śmierci, przed 8 V 1427 r., za Stogniewa z Szumska h. Oksza. Losy Katarzyny po 1412 r. nie są znane⁵.

² *Codex diplomaticus Poloniae*, t. 1–2 wyd. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski, t. 3 wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1847–58 (dalej cyt.: KodPol), t. 1 nr 119; J. Kurtyka, *Krąg rodowy i rodzinny Jana Pakosławica ze Stróżysk i Rzeszowa (Ze studiów nad rodem Półkoziaków w XIII i XIV w.)*, w: „Przemyskie Zapiski Historyczne” t. 6–7 (w druku); Tenże i S. Szczer, *Rzeszowski Jan (Jan Pakosławic z Rzeszowa)*, PSB, w druku (tamże literatura).

³ Zob. J. Kurtyka, *Rzeszowski Jan Feliks*, PSB, w druku.

⁴ *Antiquissimi libri iudicales terrae Cracoviensis. Najdawniejsze księgi sądowne krakowskie*, wyd. B. Ulanowski, *Starodawne prawa polskiego pomniki* (dalej cyt.: SP), t. 8, Kraków 1884–86, uw. 229/150, 242/56, 58, 97–8 (początek procesów Jana Feliksa i Jana Rzeszowskich z wdową po ich bracie Janie).

⁵ W literaturze (A. Kamiński, *Pierwsze dwa wieki dziejów miasta Rzeszowa*, w: *Pięć wieków miasta Rzeszowa XIV–XVIII*, Warszawa 1958 s. 14–15; J. Pęcowski, *Dzieje miasta Rzeszowa do końca XVIII wieku*, Rzeszów 1913 s. 9; B. Jaśkiewicz, *Obszar i właściciele dóbr dynowskich w XV wieku*, Prace Humanistyczne Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, z. 21, Rzeszów 1983 s. 41–54) funkcjonują sprzeczne poglądy na temat koligacji Piotra Lunaka Kmity z Rzeszowskimi. Wg A. Kamińskiego (*dz. cyt.*) żoną Piotra Lunaka była Katarzyna, zaś wg J. Pęcowskiego (*dz. cyt.*) Małgorzata, przy czym obaj ci badacze sądzili, że Jan z Rzeszowa miał tylko dwie córki (Katarzynę lub Małgorzatę i Ofkę). Warto więc uporządkować informacje źródłowe: 1399 r. Katarzyna i Ofka, córki Jana z Rzeszowa i Małgorzaty z Branic pod opieką Wierzbięty z Branic (SP t. 8 nr 8258, 8810); *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, wyd. A. Z. Helcel, t. 2, Kraków 1870 (dalej cyt.: SP t. 2 nr 477–78); 1412 r. Małgorzata z Rzeszowa i jej córki Katarzyna i Ofka uposażają kościół we wsi Krasne (*Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. S. Kuraś i I. Sułkowska–

Pierwsze wiadomości o przyszłym arcybiskupie lwowskim pochodzą z 1363 r. Był wówczas, jako kleryk diecezji krakowskiej, studentem prawa kanonicznego w Padwie⁶. Jego ojciec, bawiąc wtedy jako poseł króla polskiego w Kurii papieskiej w Awinionie, uzyskał dla niego ekspektatywę na archidiaconat opolski, wraz z dyspensą od przeszkody wieku. Bulle papieskie z 6 i 16 II 1363 r., odpowiadające na suplikę z 2 stycznia t.r., podają przy okazji, że miał wówczas 18 lat⁷. Podczas pobytu w Kurii Jan Pakosławic zabiegał także o kanonię płocką (6 VI 1363) i krakowską (25 IX 1363) dla swego syna Jana, wówczas studenta sztuk wyzwolonych. Bulla wystosowana w tej sprawie do opata tynieckiego informuje, że ów Jan miał 16 lat⁸; należałoby więc przyjąć, że był to młodszy o 2 lata brat późniejszego arcybiskupa, studiujący „artes liberales” najpewniej w Krakowie.

Dnia 20 X 1364 r., podczas kolejnego pobytu ojca w Awinionie, młody Rzeszowski otrzymał prowizję papieską na kanonię wiślicką w

Kurasiowa, t. 1–8, Kraków–Wrocław 1962–75 (dalej cyt.: ZDM), t. 5 nr 1244); 1413 r. Ofka z Rzeszowa żona Jana z Gabania, „sweszca” (święść = siostra żony) Piotra Lunaka z Wiśnicza cześnika sandomierskiego (Archiwum Państwowe w Krakowie, (dalej cyt.: ArPKr); *Acta terrestria Cracoviensis – Księgi ziemskie krakowskie* (dalej cyt.: ZK), t. 5 s. 350; 1427 r. Piotr Lunak z Bachorza i Sobienia podczaszy sandomierski i Stogniew z Szumska, dziedzice Rzeszowa po żonach (A. Kamiński, *dz. cyt.*, dodatek 2, s. 59–60); 1432 Małgorzata Rzeszowska, żona Piotra Lunaka podczaszego sandomierskiego (ZDM t. 5 nr 1393), zmarła przed 20 VI 1434 (SP t. 2 nr 2549). W świetle tych danych należałoby uznać Małgorzatę za najstarszą córkę Jana Rzeszowskiego, zapewne pełnoletnią już w 1399 r. i dlatego nie wspomnianą przy okazji wzmianki o opiece Wierzbięty. Katarzyna nigdzie nie jest wspomniana jako żona Piotra Kmity Lunaka. Por. też J. Kurtyka, *Najstarsze osadnictwo okolic Rzeszowa. Początki osady i miasta*, w: *Dzieje Rzeszowa*, red. F. Kiryk, w druku, Aneksy 1–4.

⁶ *Analecta Vaticana 1202–1366*, ed. J. Ptaśnik, *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. 3, Kraków 1914 (dalej cyt.: MPV) nr 421; *Bullarium Poloniae*, ed. S. Kuraś, I. Sułkowska–Kuraś, t. 2–3 Romae 1985–88, t. 4, w druku (dalej cyt.: BullPol), t. 2 nr 1135.

⁷ BullPol t. 2 nr 1135, 1140, 1143; MPr t. 3 nr 421, 423; por. też K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Kraków 1987 s. 144; W. Abraham, *Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich w l. 1896–8*, Archiwum Komisji Historycznej (dalej cyt.: AKH), t. 9, Kraków 1902 s. 111.

⁸ BullPol t. 2 nr 1173, 1231; MPV t. 3 nr 432, 443; *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*, ed. A. Theiner, t. 1–2, Romae 1860–61 (dalej cyt.: VMPL), t. 1 nr 837; *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, wyd. W. Kętrzyński, S. Smolka, Lwów 1875 (dalej cyt.: KodTyn) nr 87.

zamian za rezygnację z archidiaconatu opolskiego⁹. Do zamiany tej jednak nie doszło, natomiast ok. 1368 r. Rzeszowski zamienił archidiaconat opolski na prepozyturę kolegiaty Św. Michała na Wawelu ze współrodowcem Sięgniewem Włoskiejowiczem z Gręboszowa h. Półkozic, kanonikiem krakowskim. Zamianę tę zatwierdził 21 VIII 1370 r. papież Urban V, udzielając jednocześnie Rzeszowskiemu dyspensy od przeszkody wieku. Tak więc Rzeszowski jeszcze 21 VIII 1370 r. nie miał 25 lat, wymaganych przez prawo kanoniczne do kapłaństwa – musiał zatem urodzić się na przełomie 1345/46 r. (a więc w lutym 1363 r. ojciec zawyżył w Kurii jego wiek, nie miał bowiem wtedy jeszcze ukończonych 18 lat¹⁰. Śmierć Sięgniewa Włoskiejowicza 6 XI 1372 r. wywołała zwykłą w tamtych czasach rywalizację o dzierżone przezeń prebendy. Prawa Jana Rzeszowskiego zostały zakwestionowane przez prepozyta krakowskiego Dobrogosta Tomisławica z Nowego Dworu, który uzyskał dla siebie rezerwację papieską na prepozyturę kolegiaty św. Michała po Sięgniewie¹¹. Jednak, mimo poparcia nowego papieża Grzegorza XI dla Dobrogosta, Rzeszowski utrzymał prepozyturę św. Michała w swoim posiadaniu; z godnością tą jest poświadczony wielokrotnie w latach następnych, począwszy od 2 X 1374 r.¹² Po Sięgniewie Włoskiejowicu Jan Rzeszowski objął także kanonię krakowską, zwycięsko wychodząc ze sporu z Bodzętą, toczącego się jeszcze w styczniu 1373 r., i z pominięciem pretensji innych pretendentów¹³. Z tytułem kanonika krakowskiego występuje na ww. dokumencie biskupa krakowskiego Floriana Mokrskiego z 2 X 1374 r.

Dopiero po śmierci ojca w 1374 r. Rzeszowski wystąpił po raz pierwszy samodzielnie. Wraz z bratem Janem Feliksem i matką, oraz za zgodą najmłodszego brata Jana, nadał wówczas w Krakowie sołec-

⁹ BullPol t. 1 nr 1362; Abraham, Sprawozdanie, AKH t. 9 s. 112.

¹⁰ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (dalej cyt.: BPANKr.) rps 8564 t. 2 (Teki rzymskie: Collectoria, opłaty za beneficja, rachunki kolektora Piotra syna Stefana), k. 3, 4–5; o Sięgniewie Włoskiejowicu: S. Szczer, *Dyplomaci Kazimierza Wielkiego w Awinionie*, „Nasza Przyszłość” t. 66: 1986 s. 63–7; ks. E. Górski, *Święcenia niższe i wyższe. Studium liturgiczno-historyczne*, Sandomierz 1954 s. 9, 76 n.

¹¹ BPANKr rps 8564 k. 10–11, 14–15; BullPol t. 2 nr 2003, 2005, 2027; VMPL t. 1 nr 920; W. Abraham, *Sprawozdanie*, AKH t. 9 s. 121.

¹² BPANKr rps 8564 k. 3; *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, t. 1–13, Lwów 1868–88, wyd. O. Pietruski, L. Tatomir, X. Liske (dalej cyt.: AGZ) t. 5 nr 9; *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej Św. Wacława*, t. 1–2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874–83 (dalej cyt.: KodDKK) t. 2 nr 289.

¹³ BPANKr rps 8564 k. 11; por. też BullPol t. 2 nr 2001.

two w Brniku ojcowskiemu klientowi Pelce z Olchowej¹⁴. Brak protekcji wpływowego ojca zahamował bieg kariery Rzeszowskiego. W ciągu następnych 30 lat nie uzyskał nowych godności nawet w kapitule krakowskiej. Przebywał głównie w Krakowie, często świadkując na dokumentach kolejnych biskupów krakowskich, zazwyczaj w okresie rutynowych posiedzeń kapituły (początek lutego, maj–czerwiec, wrzesień–październik)¹⁵. Nie zaangażowany w działalność publiczną wiele czasu trawił na procesy przed sądem ziemskim i nadwornym w Krakowie, na rokach w Książu i Proszowicach, wciągany w rozgrywki sądowe przez skłonnych do pieniactwa sąsiadów. Stroną w tych procesach byli przeważnie właściciele wsi sąsiadujących z dobrami tępoczowskimi (stanowiącymi uposażenie prepozytury kolegiaty św. Michała), zapewne więc Jan Rzeszowski rezydował także w Tępczowie (powiat proszowski), bezpośrednio po gospodarsku zarządzając całym kluczem (oprócz Tępczowa w jego skład wchodziły wsie Tur, Topola, Mysławczyce, Zagórze, Szczytniki)¹⁶. W maju 1388 r. Rzeszowski zastawił za 20 grzywien Przeclawowi z Opatkowic czterech kmieci ze wsi Tur płacących 16 skojców czynszu, obowiązanych do pracy na folwarku przez jeden dzień w tygodniu, zaś w czasie żniw do przysłania po dwóch żniwiarzy (jako powaba) oraz do posług w wymiarze jednego dnia w roku; transakcję poręczyli Andrzej z Trzewlina

¹⁴ AGZ t. 5 nr 9; o Pelce zob. prace cytowane w przypisie 2.

¹⁵ 1374 r.: KodDKK t. 2 nr 289; 1380 r.: *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, t. 1–2, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965–73 (dalej cyt.: ZDK) t. 1 nr 77; 1381 r.: *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1–4, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876–1905 (dalej cyt.: KodMłp), t. 3 nr 922; 1389 r.: ZDM t. 1 nr 192; 1390 r.: ZDM t. 4 nr 1086; 1394 r.: ZDK t. 1 nr 114, KodDKK t. 2 nr 398, *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*, t. 1–2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1879–82 (dalej cyt.: KodmK) t. 1 nr 80; 1395 r.: ZDK t. 1 nr 121, 122; 1396 r.: S. Kuraś, *Statuty i przywileje bractwa kapłanów dekanatu zatorskiego 1378–1525*, „Polonia Sacra” 1955 nr 4 s. 267; 1397 r.: KodDKK t. 2 nr 417, 418, 421, ZDK t. 1 nr 124; 1398 r.: ZDK t. 1 nr 129, 131; 1400 r.: KodDKK t. 2 nr 444; 1401 r.: KodDKK t. 2 nr 450, KodmK t. 1 nr 96–97, *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis*, t. 1, Kraków 1870 (dalej cyt.: CodUJ) nr 22, ZDK t. 1 nr 151; 1402 r.: KodTyn nr 132; 1403 r.: KodDKK t. 2 nr 476, ZDK t. 1 nr 160; 1405 r.: KodDKK t. 2 nr 488; 1406 r.: ZDK t. 1 nr 174; 1407 r.: KodDKK t. 2 nr 496.

¹⁶ Klucz Tępczów: *Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529* (tzw. *Liber retaxationum*), wyd. Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław 1968 s. 270–71; *Joannis Długosz senioris canonici Cracoviensis Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, ed. A. Przędziecki, t. 1–3, Kraków 1863–64 (dalej cyt.: Długosz LBen) t. 1 s. 133, 144, 536–7.

(h. Półkoźic?) i Michałek z Żurawików¹⁷. W lutym 1398 r. zastawił Topolę Jaszkwowi z Polaninowic, pozywając go jednocześnie o niezapłacone sumy 30 grzywien¹⁸. Prowadząc liczne procesy m.in. pozywał Adama zwanego Kocel o cztery rany otwarte (1377 r.)¹⁹, Michała [z Knyszyna] byłego włodarza biskupiego (1381 r.)²⁰, Wilczka z Zakrzowa o 400 kop żyta, 40 pszenicy i wycięcie 30 dębów (1381 r.)²¹, Tomka i Floriana z Knyszyna o wycięcie 700 dębów (1381 r.)²², sam zaś był pociągany przed sąd przez Mikołaja Wątróbkę ze Strzelca o gwałty wyrządzone przez kmiecia z Mysławczyc (1379 r.)²³, przez Jana z Niezwojowic o zagarnięcie pieniędzy za bydło i o staw (1397–1399)²⁴. We wrześniu 1388 r. procesował się z wdową po Spytku z Łaszowa i jej włodarzem Pietraszem o zabór koni i bydła z ugoru w Tępczowie, aresztowanych później u Spytkowej, która ze swej strony wystąpiła przeciw Rzeszowskiemu o to, że uwięził tegoż włodarza Pietrasza, aby ukarać go za pobicie woźnego sądowego Piotra²⁵. W grudniu 1389 r. Pełka z Gołyszyna poręczał swoimi wsiami Gołyszyn i Wysocice Wierzchosławowi z Zagórzan spłatę długu 120 grzywien przez Rzeszowskiego²⁶. Po śmierci najmłodszego brata Jana (przed 1 października 1397 r.) obaj jego bracia, Jan kanonik krakowski i prepozyt św. Michała i Jan Feliks, procesowali się przez dwa lata z bratową-wdową Małgorzatą i opiekunem jej córek Wierzbietą z Branic o to, kto ma zapłacić liczne długi żydowskie zmarłego²⁷.

Na arenę publiczną wypłynął Rzeszowski dopiero w wieku ok. 60 lat, dzięki związkom z odnowionym przez Jagiełłę uniwersytetem w Krakowie. Już 15 czerwca 1401 r. świadkował na dokumencie, którym biskup krakowski Piotr Wysz nadał profesorom teologii prebendy przy kościołach św. Marii Magdaleny i św. Wojciecha w Krakowie, w kościele parafialnym w Luborzycy i dwie kanonie krakow-

¹⁷ *Starodawne prawa polskiego pomniki*, t. 1 (dalej: SP t. 1) wyd. A. Z. Helcel, Warszawa 1856 nr 101; SP t. 8 nr 4709, 5411.

¹⁸ SP t. 8 nr 6509.

¹⁹ SP t. 8 nr 435.

²⁰ SP t. 8 nr 989, 1029, 1062.

²¹ SP t. 8 nr 956, 957–58.

²² SP t. 8 nr 959, 990–91, 1064.

²³ SP t. 8 nr 550.

²⁴ SP t. 8 nr 5841 i uw. 223/35, 224/24, 232/3, 235/49, 278/4, 300/136.

²⁵ SP t. 8 nr 4848, 4852–54.

²⁶ SP t. 8 nr 5405.

²⁷ SP t. 2 nr 477–78; SP t. 8 nr uw. 229/150, 242/56–58, 97–98, nr 6544, 8258, 8264, 8810.

skie²⁸. W marcu 1403 r. odegrał główną rolę przy pozyskiwaniu przez Uniwersytet dużego domu koło kościołów Św. Marii Magdaleny i Św. Andrzeja przy ul. Grodzkiej (późniejsze Collegium Iuridicum) – przed sądem nadwornym kupił tę kamienicę wraz z parcelą od wojewody kaliskiego Sędziwoja z Szubina za 700 grzywien, po czym sprzedał ją za tę sumę Uniwersytetowi²⁹. Być może przy tej okazji zadłużył się, bowiem także w marcu 1403 r. Jan (Feliks) z synem Janem, Rzeszowscy, oraz Pakosz ze Złotej (h. Półkoźic) ręczyli za kanonika Jana Rzeszowskiego, odpowiednio: brata, stryja i rodowca, że spłaci Stogniewowi z Czapel (h. Oksza) i jego żonie Małgorzacie (z Marchocic) dług 100 grzywien³⁰. Rosło też jego znaczenie w kapitule krakowskiej. W maju 1403 r. w skład komisji ustalającej podział dochodów pomiędzy kanoników zostali wybrani: doktor dekretów i dziekan kolegiaty św. Floriana Mikołaj z Gorkowa (h. Gierałt), scholastyk krakowski Otto Marciszowicz z Tochołowa (h. Topór), Jan Rzeszowski prepozyt kolegiaty św. Michała oraz kustosz kolegiaty św. Floriana Niemierza z Krzelowa (h. Lis), wszyscy kanonicy krakowscy, związani blisko z Uniwersytetem³¹.

W kwietniu (jeszcze 8 IV) 1404 r. Rzeszowski stawał w sądzie ziemskim w Krakowie, w trwającym od roku procesie ze Stanisławem z Gosdnej o 100 grzywien³², po czym w składzie polskiej delegacji wyruszył pod Raciąż, gdzie w maju t.r. toczyły się pertraktacje pokojowe króla z Krzyżakami. Podczas ich trwania kanonik Rzeszowski uzgodnił z wielkim mistrzem Konradem von Jungingen założenie w Chełmnie kolonii Uniwersytetu i zobowiązał się, że dla jej obsadzenia wyśle trzech profesorów z Krakowa. Projekt ten upadł już w następnym roku, po załamaniu się ugody raciąskiej³³. Przed

²⁸ CodUJ t. 1 nr 22.

²⁹ ZK 3 s. 503, 524; SP t. 2 nr 968, 997, 1004; CodUJ t. 1 nr 26, 27–30. Zob. też S. Krzyżanowski, *Poselstwo Kazimierza Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje*, „Rocznik Krakowski” 4: 1900 s. 7; J. Fijałek, *O początkach i znaczeniu Uniwersytetu Krakowskiego w XIV/XV wieku*, w: *Księga pamiątkowa w okazji 500-lecia UJ*, Lwów 1900 s. 10; Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie Uniwersytetu Krakowskiego (1390–1414)*, w: *Dzieje UJ*, t. 1. Kraków 1964 s. 73.

³⁰ ZK 3 s. 516.

³¹ KodDKK t. 2 nr 476.

³² ZK 3 b s. 46, 178, 289, 292, 306; ZK 4 s. 52.

³³ Biblioteka Jagiellońska (dalej cyt.: BJ) rps 226 (kronika uniwersytetu w redakcji Marcina Radymińskiego z XVIII wieku) s. 108; B. Kürbisówna, *Próba założenia uniwersytetu w Chełmnie w roku 1386*, w: *Opuscula Casimiro Tymieniecki – dedicata*, Poznań 1959 s. 165; *Taż*, *Losy przywileju uniwersy-*

10 czerwca 1404 r. Rzeszowski powrócił spod RaciąŜa do stolicy³⁴. W roku następnym potwierdzona została rola Rzeszowskiego we wspólnocie uniwersyteckiej — został wybrany na rektora szóstej kadencji w roku akademickim 1405–1406³⁵. W roku 1406 świadcował w Krakowie na dokumentach donacyjnych na rzecz uczelni: braci Szafranców, którzy w maju t.r. przyłączyli do uniwersytetu ufundowany przez siebie ołtarz św. Bartłomieja w katedrze krakowskiej wraz z uposażeniem, oraz kanonika sandomierskiego Nowka, który 24 lipca t.r. ufundował ołtarz św. Marii Egipcjanki i św. Aleksego w katedrze, z przeznaczeniem dla profesora gramatyki³⁶.

W latach następnych Rzeszowski poświadczony jest u boku biskupa w Krakowie. W lutym 1410 r. świadcował na dokumencie Jana Szafranca kustosa i wikariusza *in spiritualibus* biskupa krakowskiego, przy okazji ustalania dochodów mansjonarzy katedralnych³⁷. W styczniu roku następnego wystąpił do oficjła krakowskiego o zatwierdzenie magistra Mikołaja z Bidzin jako plebana parafii w Bidzinach z prezenty patronów Jana Bidzińskiego, Jana z Podlodowa, Piotra z Wszmuntowa, Mikołaja z Długojowa i Piotra z Piersnej, gwarantując że w przypadku zaistnienia przeszkód Mikołaj dobrowolnie zrezygnuje z objęcia tej parafii³⁸. Przed 28 kwietnia 1411 r. Jan Rzeszowski objął po scholastyku Janie Szafrancu urząd wikariusza generalnego (*in spiritualibus et temporalibus*) biskupa krakowskiego Piotra Wysza³⁹. Już jako wikariusz wyruszył po 10 maja 1411 r. z Krakowa do Sandomierza, gdzie 2 czerwca zatwierdził nadanie kanonika Abrahama z PiotrowiŃa dla wikariuszów miejscowej kolegiaty⁴⁰. Z Sandomierza przez Sącz, gdzie został poświadczony u boku biskupa 14 lipca t.r., powrócił jeszcze w lipcu do swych obowiązków w Krakowie⁴¹. Przy okazji ich wypełniania wspomniany został w Krakowie

teckiego dla Chełmna, w: *Munera Poznaniensia*, Poznań 1965 s. 50; J. KrzyŜaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły*, Poznań 1972 t. 1 s. 152.

³⁴ ZK 4 s. 74.

³⁵ *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 1, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1887 s. 21.

³⁶ CodUJ t. 1 nr 37, 38.

³⁷ KodDKK t. 2 nr 523; zob. też nry 496, 527–8.

³⁸ *Cracovia artificum. Supplementa* (cz. I — lata 1410–1412 oraz 1421–1424), wyd. B. Przybyszewski, Wrocław 1985 (dalej cyt.: CrArtSupl I) nr 26.

³⁹ KodDKK t. 2 nr 528 (bez tytułu wikariusza występuje jeszcze 9 II 1411 r. — tamże, nr 527).

⁴⁰ ZDM t. 1 nr 287; t. 5 nr 1234.

⁴¹ KodMłp t. 4 nr 1126; CrArtSupl cz. 1 nr 63, 70.

juŜ 15 lipca i we wrześniu⁴². Dnia 17 października 1411 r. zatwierdził specjalnym dokumentem ze swoją pieczęcią zwyczaję bractwa przy kościele parafialnym p.w. Najświętszej Maryi Panny w Krakowie, którego członkami byli m.in. król Władysław Jagiełło i książę mazowiecki Siemowit z żonami⁴³. Zapewne na przełomie 1411 i 1412 r. Rzeszowski, wraz z kilkoma innymi arbitrami, rozsądził spór pomiędzy nowofundowanym przez króla klasztorem Św. Ducha a plebanem kościoła parafialnego w Nowym Sączu; wyrok został zatwierdzony przez papieża 1 grudnia 1412 r.⁴⁴ Jako wikariusz generalny biskupa krakowskiego, Rzeszowski poświadczony jest w źródłach do 20 stycznia 1412 r.⁴⁵

3

Po przejściu Mikołaja Trąby, dotychczasowego arcybiskupa halickiego, na arcybiskupstwo gnieźnieńskie (konfirmacja papieska 30 IV 1412 r.) król prezentował Rzeszowskiego na nieobsadzoną archidiecezję halicką. Decyzja królewska i wybór, najpewniej przez szczątkową kapitułę halicką, miały miejsce po 5 lutego 1412 r., kiedy to Jan Rzeszowski wystąpił jeszcze tylko z tytułem kanonika krakowskiego⁴⁶. Zatwierdzenie papieskie, wraz z zezwoleniem na konsekrację w kraju, dla Rzeszowskiego nosi datę 26 sierpnia 1412 r. Tęgoż dnia z Kurii wysłano paliusz dla Rzeszowskiego oraz pismo, w którym papież, w odpowiedzi na specjalną suplikę elekta popartą przez króla polskiego, zezwalał Rzeszowskiemu na zatrzymanie dotychczas dzierzonych beneficjów: kanonii krakowskiej i prepozytury kolegiaty św. Michała, przynoszących ok. 70 (według późniejszych danych ponad 100) grzywien srebra dochodu rocznie, a to ze względu na skromne

⁴² CrArtSupl cz. 1 nr 63, 70.

⁴³ KodDKK t. 2 nr 529; por. E. Długopolski, *Katalog kościoła N. P. Maryi w Krakowie*, w: *Teka Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej*, t. 6, Kraków 1916 s. 27, 59; H. Zaremska, *Bractwa w średniowiecznym Krakowie*, Warszawa 1977 s. 48–9.

⁴⁴ BullPol t. 3 nr 1401.

⁴⁵ BullPol t. 3 nr 1349.

⁴⁶ Trąba: *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 5–9, wyd. F. Piekosiński, A. Gąsiorowski, R. Walczak, T. Jasiński, Poznań–Warszawa 1908–1990 (dalej cyt.: KodWłkp) t. 7 nr 695; BullPol t. 3 nr 1364; *Rocznik Miechowski*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Studia Źródłoznawcze t. 5: 1960 s. 133; Rzeszowski: KodDKK t. 2 nr 532 (5 II 1412 r.).

uposażenie arcybiskupstwa halickiego jako nowofundowanego⁴⁷. Objęcie przez Rzeszowskiego stolicy arcybiskupiej nie nastąpiło jednak w roku 1412 ze względu na zwłokę postulowanej od dawna przez Polskę translacji siedziby metropolii z Halicza do Lwowa. W następstwie rezygnacji króla Węgier Zygmunta Luksemburskiego z pretensji do Rusi Czerwonej na zjeździe w Lubowli w marcu 1412 r. papież wydał 28 sierpnia 1412 r. bullę translacyjną, w której arcybiskupowi lwowskiemu dodatkowo podporządkowywał sufraganie w Kamieńcu (Podole), Serecie (Mołdawia) i Kijowie (oprócz przynależnych już do metropolii biskupstw w Przemyślu, Chełmie i Włodzimierzu)⁴⁸. Przez następne dwa lata bulla ta nie została jednak wysłana do Polski; a to z powodu sporu z plebanem lwowskim Janem, który (według prawa kanonicznego) musiał wyrazić zgodę na instalację katedry w lwowskim kościele parafialnym. Jego opór był zapewne dyskretnie wspierany przez dyplomację Zygmunta Luksemburskiego⁴⁹. W tych warunkach Rzeszowski, z pewnością w porozumieniu z królem, odmówił objęcia rządów metropolią i uznania papieskiej konfirmacji, wyznaczając administratorem arcybiskupstwa halickiego biskupa przemyskiego Macieja (poświadczony w tej roli 26 XII 1413 r.)⁵⁰. Sam Rzeszowski w latach 1412–1414 konsekwentnie używał tytułu elekta halickiego (lub lwowskiego) i kanonika krakowskiego. Po raz pierwszy został tak określony na dokumencie biskupa krakowskiego Piotra, wystawionym w Kunowie 21 października 1412 r.⁵¹ W październiku roku następnego Rzeszowski obecny był na polsko-litewskim zjeździe w Horodle. Wraz z rodowcami Janem Ligęzą, wojewodą łęczyckim, Marcinem z Wrocimowic, chorążym krakowskim oraz dzie-

⁴⁷ BullPol t. 3 nr 1393–97; *Calendarii Cracoviensis notae historicae*, wyd. W. Bruchalski, *Monumenta Poloniae Historica* (dalej cyt.: MPH), t. 6, Kraków 1893 s. 665; *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, *Monumenta Poloniae Historica series nova* (dalej cyt.: MPHn), t. 5, Warszawa 1978 s. 168; *Joannis Długossi seu Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII*, ed. I. Z. Pauli, t. 1–5 (*Opera omnia* t. 10–14), Kraków 1873–77 (dalej cyt.: Długosz HP) t. 4 (XIII) s. 126; *Jana Długosza Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. X–XI i ks. XI, Warszawa 1982–85 (dalej cyt.: Długosz Roczn.) ks. XI s. 211–12; *Zob. też W. Abraham, Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie*, Lwów 1909 (Biblioteka Lwowska t. 2) s. 37–63.

⁴⁸ BullPol t. 3 nr 1398; VMPL t. 2 nr 8; W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 46–63; ks. J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obżędku łacińskiego od XV w. do 1772 roku*, Lublin 1986 s. 36.

⁴⁹ W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 43–45.

⁵⁰ W. Abraham, *dz. cyt.*, s. 46 i 61 przyp. 62.

⁵¹ KodDKK t. 2 nr 538.

dzicami Bogumiłowic: kasztelanem sandomierskim Piotrem, czechowskim Janem i sędzią krakowskim Pawłem adoptował do herbu i rodu Półkoźców bojara Wołczka Kulwę oraz świadcował na wielkim przywileju dla szlachty litewskiej z 2 października 1413 r.⁵² Do Krakowa powrócił przed 7 listopada t.r., kiedy to wystąpił jako świadek na instrumencie uwierzytelniającym nadanie biskupa krakowskiego dla Uniwersytetu z 3 lutego 1404 r.⁵³ W Krakowie w otoczeniu biskupa krakowskiego (już Wojciecha Jastrzębca) poświadczony jest jako elekt halicki dą lutego 1414 r.⁵⁴

Wiosną 1414 r. spór z plebanem lwowskim dobiegł końca – 30 maja 1414 r. z Kurii Rzymskiej wyekspediowano bullę *super ecclesia Haliciensi*, w tym translacyjną z 1412 r. (ze zmienioną datą na 1414 r.)⁵⁵. Jednocześnie, 25 maja 1414 r., Rzeszowski otrzymał powtórne zezwolenie papieskie na konsekrację w kraju⁵⁶. Bulle papieskie zostały wydane specjalnym wysłannikom Rzeszowskiego, Janowi Mikołajowicowi plebanowi „de Langow” i Pawłowi Jędrzejowicowi „de Biczki” kanonikowi halickiemu, temu samemu który już w sierpniu 1412 r. przywiózł z Rzymu paliusz dla arcybiskupa⁵⁷. Pobyt kanonika Pawła Jędrzejowica w Rzymie poświadczony jest 23 maja 1414 r. – w imieniu Rzeszowskiego uiszczał wówczas opłaty na rzecz Kamery papieskiej, zapewne w związku z ekspedycją wymienionych dokumentów⁵⁸. Latem 1414 r. (czerwiec–lipiec, przed 5 VIII) arcybiskup Rzeszowski, zapewne jako człowiek zaufania króla, obecny był na synodzie diecezjalnym gnieźnieńskim w Uniejowie, gdzie wyznaczono posłów na sobór w Konstancji⁵⁹. W wigilię Bożego Narodzenia 1414 r., w

⁵² *akta unii Polski z Litwą 1385–1791*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków, 1932 nr 51; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 158; Długosz Roczn. ks. XI s. 17; W. Semkowicz, *O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle roku 1413*, w: „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” t. 7, Kraków 1926 s. 210 (także w: „Lithuano-Slavica Posnaniensia” t. 3, Poznań 1989 s. 97–98).

⁵³ CodUJ t. 1 s. 54.

⁵⁴ ZDM t. 1 nr 304; KodDKK t. 2 nr 549–550; *Zbiór dokumentów zakonu oo. Paulinów w Polsce*, wyd. J. Fijałek, t. 1, Kraków 1938 nr 64.

⁵⁵ VMPL t. 2 nr 15; W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 46 i 61.

⁵⁶ W. Abraham, *dz. cyt.*, s. 61 przyp. 61.

⁵⁷ BullPol t. 3 nr 1395 (26 VIII 1412 r.); Jan: VMPL t. 2 nr 15.

⁵⁸ BPANKr rps 8489 k. 47. Opłaty wnoszone przez Rzeszowskiego odnotowano w aktach Kamery papieskiej także 19 II 1415 r. (*tamże*, k. 106).

⁵⁹ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, ed. B. Ułanowski, vol. 1–3, Kraków 1894–1918 (dalej cyt.: AcCap) t. 1 nr 1521; ks. W. Kłapkowski, *Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca*, Warszawa 1932 s. 50–51; T. Silnicki, *Arcybiskup Mikołaj Trąba*, Warszawa 1954 s. 96–8.

obecności starosty ruskiego Iwana z Obiechowa i miejscowej szlachty, Rzeszowski odbył uroczysty ingres do Lwowa i ogłosił publicznie tekst bulli przenoszącej stolicę metropolii z Halicza⁶⁰.

4

W lutym i marcu 1415 r. Rzeszowski przebywał w Haliczu, najpewniej w związku z przenosinami instytucji arcybiskupich; 17 marca t.r. z kasy miejskiej Lwowa opłacono posłańca, który zawoził do arcybiskupa do Halicza nieokreślone bliżej dokumenty („litteras”) ⁶¹. Rzeszowski powrócił do Lwowa przed 24 marca t.r., by podejmować przybywającego króla Władysława Jagiełłę. We Lwowie, wraz z bratem Janem z Rzeszowa, arcybiskup świadkował na dokumentach Jagiełły w dniu 3 kwietnia 1415 r. ⁶² Być może towarzyszył królowi do Śniatynia, gdzie w maju t.r. odbył się hołd lenny wojewody mołdawskiego Aleksandra ⁶³. Jesienią t.r. najpewniej przyłączył się we Lwowie (ok. 18 X) do powracającego z Litwy i z łowów w Dobrostanach króla, udając się wraz z dworem w październiku przez Sambor i Krosno do Niepołomic, gdzie 23 listopada 1415 r. świadkował na kilku dokumentach Jagiełły dla podkomorzego krakowskiego Piotra Szafrąca ⁶⁴. Można przyjąć, że uczestniczył w poufnych naradach nad wypracowaniem taktyki specjalnego poselstwa, wysłanego przez króla Władysława Jagiełłę i wielkiego księcia litewskiego Witolda do soboru w Konstancji z zadaniem uzyskania zezwolenia na podjęcie chrztu Żmudzi.

Delegacja polsko-litewska przybyła do Konstancji 4 grudnia 1415 r., a w lutym członkowie tego poselstwa wystąpili przed soborem, przed-

⁶⁰ B. Zimorowicz, *Leopolis triplex*, w: *Opera*, wyd. K. J. Heck, Lwów 1899 s. 82; por. też W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 46. W sprawie początków arcybiskupstwa lwowskiego zob. też: W. Abraham, *Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi*, t. 1, Lwów 1904 s. 288–315; J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej*, s. 31–6; T. M. Trajdos, *Kościół Katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386–1434)*, t. 1, Wrocław 1983 s. 217 i n.

⁶¹ *Księgi przychodów i rozchodów miasta Lwowa*, wyd. A. Czołowski, t. 2 (1414–1426), *Pomniki dziejowe Lwowa* t. 3, Lwów 1905 (dalej cyt.: KsLwów) s. 15.

⁶² AGZ t. 4 nr 32; ZDM t. 6 nr 1791. Podróż Władysława Jagiełły: A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa 1972 (dalej cyt.: GIIn) s. 64.

⁶³ GIIn s. 64; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 188–9; Długosz Roczn. ks. XI s. 55–6; por. też uwagi Z. Spieralskiego, *Kampania obertyńska 1531 roku*, Warszawa 1962 s. 62.

⁶⁴ GIIn s. 64; ZDM t. 6 nr 1800–01, t. 8 nr 2558.

kładając m.in. skargę Żmudzinów na ucisk ze strony Zakonu Krzyżackiego i wnosząc o przysłanie misji chrystianizacyjnej na czele z arcybiskupem lwowskim Janem Rzeszowskim i biskupem wileńskim Piotrem. Prośbę tę sobór zatwierdził 11 sierpnia 1416 r. listem „*Misericors et miserator*”, udzielając wymienionym hierarchom, jako legatom Kościoła, pełnej władzy w zakresie chrystianizacji Żmudzi i Rusi, łącznie z erekcją biskupstwa żmudzkiego i konsekracją biskupa. Być może (według J. Fijałka) król polski i arcybiskup Rzeszowski początkowo planowali poddanie Litwy i Żmudzi jurysdykcji arcybiskupa lwowskiego, jednak koncepcja ta miała upaść ze względu na sprzeciw Witolda, który planował powołanie własnej metropolii kosztem m.in. prowincji lwowskiej ⁶⁵. Sam Rzeszowski w ciągu 1416 r. przebywał w kraju – jego pobyt we Lwowie poświadczony jest 24 lipca i 17 grudnia t.r. ⁶⁶

W końcu kwietnia 1417 r. Rzeszowski, wraz z gronem zaufanych panów rady, został wezwany przez króla do Sanoka, gdzie Władysław Jagiełło zakomunikował im decyzję poślubienia Elżbiety z Pilicy Granowskiej h. Topór. Mimo sprzeciwów części dostojników, w niedzielę 2 maja 1417 r., w kościele parafialnym w Sanoku, podczas uroczystej mszy śpiewanej, arcybiskup pobłogosławił ślub króla z Pilecką ⁶⁷. Z

⁶⁵ *Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae 1376–1430*, wyd. A. Prochaska, Kraków 1882 (dalej cyt.: CodVit) cz. 2 Appendix nr VIB s. 1023–4; *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, wyd. A. Sokołowski, J. Szujski, A. Lewicki, t. 1–3 Kraków 1876–94 (dalej cyt.: CodEp) t. 2 s. 95–6 p. 1; *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*, t. I (1387–1507), wyd. ks. J. Fijałek i W. Semkowicz, Kraków 1938–48 (dalej cyt.: KodWil) nr 68; BullPol t. 3 nr 1489; *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*, pars I (1416–1609), coll. P. Jatulis, Romae 1984 (dalej cyt.: CodMedn) nr 7; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 196; Długosz Roczn. ks. XI s. 65. Podstawowym opracowaniem problematyki chrztu Żmudzi pozostaje rozprawa ks. J. Fijałka, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie. Uchrześcjanienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu po koniec Rzeczypospolitej*, w: *Polska i Litwa w dziejowym stosunku*, Kraków 1914 s. 37–333, zwłaszcza s. 70–119 i 94–97; zob. też tom *Chrzest Litwy. Geneza, przebieg, konsekwencje*, red. ks. M. T. Zahajkiewicz, Lublin 1990 (prace ks. M. Banaszaka, *Chrzest Żmudzi i jego reperkusje w Konstancji*, s. 57–76, i ks. B. Kumora, *Organizacja diecezji litewskich do końca XV wieku*, s. 77–90) oraz *Chryścianizacja Litwy*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1987 (prace Z. Ivinskisa, *Litwa w dobie chrztu i unii z Polską*, s. 15–126, zwłaszcza s. 121–6; Z. Wojtkowiaka, *Chryścianizacja Litwy w historiografii polskiej ostatniego czterdziestolecia*, s. 321–339; tamże przedruk rozprawy J. Fijałka, s. 129–318); nowych elementów do dyskusji nie wnosi głos P. Rabikauskasa SJ, *Die Taufe Litauens*, „*Analecta Cracoviensia*” 19: 1987 s. 91–104.

⁶⁶ AGZ t. 5 nr 29; KsLwów s. 18–19.

⁶⁷ Długosz HP t. 4 (XIII) s. 203; Długosz Roczn. ks. XI s. 73.

Sanoka Rzeszowski powrócił do Lwowa, gdzie przebywał jeszcze 18 sierpnia t.r., kiedy to na prośbę rady miejskiej wystawił dokument, poświadczający że od trzech lat pobiera dochody dawniej należące do plebana lwowskiego⁶⁸. Być może, rada lwowska chciała się w ten sposób zabezpieczyć przed ewentualnymi pretensjami byłego plebana Jana.

Jeszcze w sierpniu (ale po 18 t.m.) 1417 r. arcybiskup lwowski Jan Rzeszowski wyruszył z orszakiem rycerstwa i duchownych na Litwę. Z Kowna, gdzie do obu legatów soboru (Rzeszowskiego i biskupa wileńskiego Piotra) dołączył wielki książę Witold wraz z dworem, udali się z misją chrystianizacyjną na Żmudź. Wypełniali ją w ciągu trzech miesięcy, przemierzając procesjonalnie cały kraj, nauczając, dokonując masowych chrztów i erygując parafie. Przy okazji chrystianizacji Żmudzinom ukazano cały przepych i potęgę władzy króla i wielkiego księcia – legatom towarzyszył bowiem z rozkazu władców duży orszak baronów i rycerstwa⁶⁹. Ukoronowaniem tych działań było założenie biskupstwa żmudzkiego na zjeździe w Trokach 23 października 1417 r. Witold na ręce obu legatów udzielił prezenty prepozy-

⁶⁸ AGZ t. 4 nr 36; por. W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 60–61.

⁶⁹ CodEp t. 2 nr 78; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 215; Długosz Roczn. XI s. 86. Wg Długosza obaj legaci erygowali 12 parafii, jednak liczba ta wydaje się zbyt wysoka. Z. Ivinskis (*Litwa w dobie chrztu*, s. 125) wymienia 8 parafii, zaś z zestawień B. Kumora (*Organizacja diecezji litewskich do końca XV wieku*, s. 85–87) wynika, że ok. 1417 r. na pewno istniały co najmniej 4 parafie.

⁷⁰ KodWil nr 70–72, 74, 84; CodMedn nr 13, 14, 17; CodVit t. 1 nr 743–744, 925 i s. 1023 n, 1045 n; W. Semkowicz, *Pierwsze przywileje fundacyjne Witolda dla kościoła na Żmudzi*, „Kwartalnik Historyczny” R. 44: 1930 t. 1 z. 3 s. 348–55 i nr 1–2 na s. 350–2; *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430*, wyd. J. Ochmański, Warszawa 1986 nr 30–31; MPH t. 6 s. 666; MPHn t. 5 s. 159; BullPol t. 4 nr 1091; *Liber cancellariae Stanislai Ciolek. Ein Formelbuch der polnischen Königskanzlei aus der Zeit der husitischen Bewegung*, hrsg. J. Caro, t. 1–2, w: „Archiv für österreichische Geschichte” Bd. 45, H. 2 u. Bd. 52, H. 1, Wien 1871–74 (dalej cyt.: LibCiolek), t. 1 nr 32, 60; I. Daniłowicz, *Skarbiec dyplomatów* —, wyd. J. Sidorowicz, t. 2, Wilno 1862 nr 1212, 1220, 1312. W sprawie toponimów Miedniki i Wornie zob. G. Błaszczuk, *Geografia historyczna w „Kodeksie miednickim”*, „Lithuano-Slavica Posnaniensia” t. 4: 1990 s. 116–118.

⁷¹ Wydania: KodWil nr 73; CodEp t. 2 nr 78; CodMedn nr 18–19; *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, wyd. T. Działyński t. 3, Poznań 1856 s. 191–2; *Index actorum saeculi XV ad res publicas Poloniae spectantium*, opr. A. Lewicki, Kraków 1888 (dalej cyt.: IndAct) nr 928; zob. też Długosz HP t. 4 (XIII) s. 215; Długosz Roczn. XI s. 86. Por. J. Fijałek, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie*, w: *Chryścianizacja Litwy*, s. 169–174 (toż w: *Polska i Litwa*, s. 96–7).

towi wileńskiemu Maciejowi, zaś 24 października legaci konsekrowali tamże elekta na biskupa, informując przy tym, że w miejscu zwanym Wornie w okręgu miednickim, jednocześnie z lokacją tu miasta Miedniki, ustanowili siedzibę katedry biskupiej, przy której erygowali kapitułę sześciu kanoników z obowiązkiem rezydencji. Na mocy udzielonej przez sobór władzy, legaci jednocześnie zwolnili Żmudź od danin na rzecz biskupa (nie chcąc zniechęcać neofitów do Kościoła) i przerzucili ciężar jego utrzymania na księcia Witolda⁷⁰. Jeszcze w Trokach, w ciągu października, opracowali też dwa sprawozdania ze swej misji, adresowane do soboru i przyszłego papieża oraz do kardynałów. Ich autorstwo przypisuje się Rzeszowskiemu⁷¹. Oba pisma Rzeszowski zabrał ze sobą wracając do Królestwa; wraz z listem królewskim z ok. 30 listopada 1417 r. zostały one przesłane do Konstancji i przedstawione soborowi przez Piotra Wolframa w lutym 1418 r.⁷² W Krakowie arcybiskup Rzeszowski był już przed 19 listopada 1417 r. Potwierdził wówczas swe bezwzględne oddanie królowi, wbrew powszechnym sprzeciwom dokonując w katedrze wawelskiej koronacji Elżbiety Pileckiej⁷³.

W następnym roku Rzeszowski silnie zaangażował swój autorytet w narastający konflikt polsko-litewski o Wołyń i o organizację kościelną tego obszaru, zwalczając biskupa włodzimierskiego Grzegorza (nominata Witolda) na tyle skutecznie, że wielki książę wystąpił 3 lutego 1418 r. do papieża ze skargą na zaborczość metropolity lwowskiego⁷⁴. Rzeszowski występował w oparciu o bullę papieża Jana

⁷² CodEp t. 2 nr 77–78, 88; CodMedn nr 20–1; CodVit t. 1 nr 465. Por. też CodEp t. 2 s. 92 p. 1. Zob. B. Kumora, *Organizacja diecezji litewskich*, s. 80–81; por. też BullPol t. 4 nr 138.

⁷³ CodEp t. 2 nr 77–78, 88; CodMedn nr 20–1; CodVit t. 1 nr 465. Por. też CodEp t. 2 s. 92 p. 1. Zob. B. Kumora, *Organizacja diecezji litewskich*, s. 80–81; por. też BullPol t. 4 nr 138.

⁷⁴ MPH t. 6 s. 666; MPHn t. 5 s. 186; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 206; Długosz Roczn. XI s. 77. Por. S. M. Kuczyński, *Król Jagiello ok. 1351–1434*, Warszawa 1985 s. 82.

⁷⁵ CodEp t. 2 nr 89; por. *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, cz. I (1148–1506)*, opr. W. Szelińska, J. Tomaszewicz, Kraków 1975 (dalej cyt.: KatBCzart) nr 357. O konflikcie Witolda z Rzeszowskim: ks. J. Fijałek, *Biskupstwa wołyńskie Polski i Litwy w swoich początkach (wiek XIV–XV)*, w: „Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności”, XVI, kwiecień 1911, Nr 4 s. 9–22; T. M. Trajdos, *Kościół Katolicki*, s. 79, 222; I. Wysokiński, *Kościół łaciński na ziemiach ruskich Korony i Litwy w początkach panowania Jagiellonów*, „Przegląd Historyczny” t. 76: 1985 z. 3 s. 551–2 (autor uważa, że Witold nie miał ambicji powołania własnego arcybiskupstwa i jedynie dążył do podporządkowania Litwy i Żmudzi metropolii w Gnieźnie).

XXIII *In eminenti specula* z sierpnia 1412 r., na mocy której biskupstwo włodzimierskie zostało uznane za sufraganię metropolii lwowskiej, Biskup Grzegorz ze swej strony (i pod patronatem Witolda) dążył do podporządkowania sobie konkurencyjnego ośrodka biskupiego w Łucku i diecezji chełmskiej, obu podległych jurysdykcji arcybiskupa lwowskiego ⁷⁵.

Początek 1419 r. Rzeszowski spędził w zarządzanym przez siebie kluczu łagowskim biskupów wrocławskich w ziemi sandomierskiej. Po 21 lutego t.r. wyruszył z Łagowa do Jedlni, gdzie 3 marca, obok króla i szeregu dostojników, poświadczal że arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Trąba oczyścił się przysięgą z potwarzy zawartej w liście proboszcza łączyckiego Piotra przesłanym z soboru w Konstancji ⁷⁶. W czerwcu 1419 r. arcybiskup Rzeszowski podejmował króla we Lwowie ⁷⁷, po czym zapewne wraz z dworem odbył podróż do Wolborza, gdzie rycerstwu wyznaczono punkt zborny przed wyprawą na Prusy. Rzeszowski pozostał przy wojsku: 5 lipca t.r. w Wolborzu świadkował na dokumencie Jagiełły dla biskupa chełmskiego, a 15 lipca w obozie pod Czerwińskiem na Mazowszu przywiesił swą pieczęć na akcie przymierza z Erykiem duńskim ⁷⁸. Po odwołaniu wyprawy zapewne towarzyszył królowi w podróży przez Wielkopolskę do Wiślicy, Nowego Korczyna (tu 4 IX 1419 r. świadkował na dwóch dokumentach króla dla miasta Kazimierza k. Krakowa ⁷⁹, i do Lwowa, gdzie poświadczony jest w otoczeniu króla 28 i 30 września t.r. ⁸⁰ Fakt obecności wówczas we Lwowie także biskupów chełmskiego i kamienieckiego mógłby potwierdzać hipotezę W. Abrahama o zwołaniu przez Rzeszowskiego synodu prowincji ok. 28 września 1419 r. ⁸¹

⁷⁵ B. Kumor, *Organizacja diecezji litewskich*, s. 79–80; zob. też prace cytowane w przypisie powyżej; W. Abraham, *Z dziejów dawnego biskupstwa łacińskiego w Łucku*, „Kwartalnik Historyczny” R. 51: 1937 s. 141–7.

⁷⁶ ZDM t. 5 nr 1304 (21 II 1419 r.); Biblioteka Czartoryskich (dalej cyt.: BCzart) perg. 329 (por. KatBCzart nr 360); zob. też GItn s. 70.

⁷⁷ ZDM t. 7 nr 1880; GItn., s. 70–71.

⁷⁸ ZDM t. 7 nr 1881; CodVit 1 nr 845; por. Z. Nowak, *Dokumenty strony polsko-litewskiej traktatu przymierza z państwami Unii Kalmarskiej z 1419 r.*, „Zapiski Historyczne” 36: 1971 z. 3 s. 70.

⁷⁹ Długosz HP t. 4 (XIII) s. 230–2; Długosz Rocz ks. XI s. 103–105; GItn s. 71; KodmK t. 1 nr 113–114.

⁸⁰ ZDM t. 7 nr 1885; AGZ t. 4 nr 47.

⁸¹ Obaj biskupi świadkują wraz z Rzeszowskim na dokumencie królewskim z 28 IX 1419 r. (ZDM t. 7 nr 1885). Por. też W. Abraham, *Kilka szczegółów o synodach lwowskich XV w.*, „Gazeta Kościelna” nr 44, Lwów 1908 s. 1–2; Tenże, *Najdawniejsze statuty synodalne archidiecezji gnieźnieńskiej oraz statuty z rękopisu Oss. nr 1627* —, Kraków 1920 s. 36–40; T. M. Trajdos,

W końcu 1419 r. arcybiskup lwowski przebywał w Krakowie — 7 grudnia świadkował tu na dokumencie, którym kilku panów małopolskich poręczało Katarzynie Spytkównie z Melsztyna, żonie księcia mazowieckiego Janusza Młodszego, splotę 2000 grzywien posagu przez jej braci Jana i Spytka Melsztyńskich oraz Spytka z Tarnowa. Popadł też w nieznyany bliżej spór z Wiochem Antonim z Wenecji, który 5 grudnia t.r. deklarował gotowość stawienia się przed starostą w sprawie z arcybiskupem Rzeszowskim ⁸².

Zapewne Rzeszowski przebywał w Krakowie także w początkach 1420 r., oczekując przybycia króla, z którym spotkanie było pożądane ze względu na przedłużający się sediswakans w diecezji przemyskiej. Przed 12 marca 1420 r. został wezwany do ciężko chorej królowej do Proszowic, jako jeden z niewielu życzliwych jej dostojników. Przez Miechów powrócił z dworem do Krakowa, gdzie król, wyruszając przed 24 marca do Wielkopolski, powierzył królową Elżbietę opiece Rzeszowskiego. Zapewne arcybiskup pozostał przy niej, aż do jej śmierci 12 maja 1420 r. w Krakowie ⁸³.

Prawdopodobnie jeszcze w marcu 1420 r. (jeśli nie wcześniej) z polecenia papieża i za zgodą Władysława Jagiełły Rzeszowski objął zarząd (tutoria, commenda) diecezji przemyskiej, wakującej po śmierci biskupa Macieja (zmarł 17 VI 1419 r.). Wydarzenia w okresie przedłużającego się sediswakansu znane są z relacji zawartej w piśmie kapituły przemyskiej do papieża z 1420 r. (bez daty dziennej, jednak z dużym prawdopodobieństwem można je datować na drugą połowę, a nawet na koniec t.r.). Po śmierci poprzedniego biskupa Macieja z Krakowa kapituła wybrała najpierw dziekana krakowskiego Jana Szafrańca, a potem mistrza Andrzeja z Kokorzyna kustosa sandomierskiego, jednak obaj nie przyjęli wyboru. Rzeszowskiemu zarząd diecezją powierzył papież, na nalegania króla polskiego, dla podtrzymania i sprawowania posługi duszpasterskiej ⁸⁴. Jako „tutor episcopatus Premisliensis sede episcopali vacante” arcybiskup Rzeszowski poświad-

Kościół Katolicki, s. 222 n; J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej*, s. 127 (autor pomija ten problem).

⁸² *Archiwum ksiąg Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, wyd. Z. L. Radzimiński, B. Gorczak, t. 1–5, Lwów 1887–97 (dalej cyt.: ArSang) t. 5 nr 10; SP t. 2 nr 1681.

⁸³ KodmK t. 1 nr 249; *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z l. 1388 do 1420*, wyd. F. Piekosiński, Kraków, 1896 (dalej cyt.: RachJJ) s. 549; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 259; Długosz Rocz ks. XI s. 137; por. też biogram królowej *Elżbiety Pileckiej* pióra A. Strzeleckiej, w: PSB t. 6 s. 249 oraz GItn s. 72.

⁸⁴ CodVit t. 1 nr 853; LibCiolek t. 2 nr 30–31; BullPol t. 4 nr 640.

czony jest, wraz z administratorem *in spiritualibus* Franciszkiem (z Orzka), dziekanem przemyskim, 1 czerwca 1420 r. w Strzelczyskach⁸⁵. W drugiej połowie 1420 r. biskupem wybrany został kandydat króla, Janusz Śledź z Lubienia, doktor dekretów i kanonik przemyski, od 1411 r. naczelnik kapelli królewskiej, a kapituła przed 30 sierpnia t.r. zwróciła się do papieża z prośbą o zatwierdzenie elekcji. Rządy w diecezji elekt objął w marcu 1421 r. (według J. Krzyżaniakowej) lub jeszcze w październiku 1420 r.⁸⁶ Jest prawdopodobne, że przyczyną przedłużającego się wakansu na stolicy biskupiej w Przemyślu było dążenie króla do przeforsowania swojego kandydata, a wykonawcą woli królewskiej stał się arcybiskup lwowski, znany ze swej bezwarunkowej lojalności wobec władcy i zapewne dlatego ustanowiony zarządcą diecezji.

Przed 19 czerwca 1420 r. Rzeszowski pojawił się u boku króla w Wielkopolsce w Obornikach — wraz ze starostą ruskim Iwanem z Obiechowa i Piotrem z Charbinowic otrzymał wówczas polecenie oznaczenia granic miejskich Lwowa⁸⁷. W roku 1421 metropolita przebywał w swej stolicy arcybiskupiej: 22 lutego t.r. nadał 40 dni odpustu modlącym się przy wielkim krucyfiksie fundacji Mikołaja Schule-ra na Przedmieściu Halickim we Lwowie przy moście w stronę Halicza, zaś przy okazji posiedzenia kapituły wydał 27 maja dokument określający uposażenie założonego przez siebie kościoła we wsi arcybiskupiej Konkolniki (Kąkolniki) w powiecie halickim⁸⁸.

⁸⁵ F. Pawłowski, *Premisla sacra sive series et gesta episcoporum ritus latini Premisiensium*, Cracoviae 1870 s. 86.

⁸⁶ Zob. źródła cyt. w przypisie 84, oraz BullPol t. 4 nr 713, 723 (14 X 1420: nadanie kanonii po Januszu). Zob. też: J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły, cz. II. Urzędnicy*, Poznań 1979 s. 43–45; I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370–1444*, Warszawa 1977 s. 228–29. Na 21 VIII 1420 r. kładzie elekcję Janusza na biskupa przemyskiego W. Müller, *Organizacja terytorialna diecezji przemyskiej w okresie przedrozbiorowym (1375–1772)*, NP t. 46: 1976 s. 49.

⁸⁷ AGZ t. 9 nr 19. W Wielkopolsce przebywał najpewniej jeszcze 24 VI 1420 r., kiedy to biskup poznański Andrzej pisał do niego z Łądu w sprawie polityki wobec husytów: E. Joachim, W. Hubatsch, *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, t. 1–2, Göttingen 1948–1950 (dalej cyt.: JoHubReg.), nr 3190. Orszak królewski opuścił Wielkopolskę dopiero w lipcu t.r. (GIin s. 72–73). Rzeszowski do Lwowa powrócił przed 11 XI 1420 r. (*Kataloh pergamentnich dokumentiv Centralnoho Derzawnoho Istorycznoho Archivu u Lvovi 1233–1799*, opr. O. Kupcinskij, E. Rużickij, Kyjiv 1972 nr 64).

⁸⁸ AGZ t. 4 nr 52 (pieczęć arcybiskupa z herbem Półkozic); AGZ t. 2 nr 40 (pieczęć j. w.). Por. też T. M. Trajdos, *Kościół Katolicki*, s. 256.

Dn. 31 maja 1421 r. Jan Rzeszowski jako arcybiskup lwowski oraz biskupi wileński i miednicki mianowani zostali przez papieża patronami i opiekunami Żmudzinów–neofitów, z prawem rozsądzania ich sporów z Zakonem. Bulla ta, zawierająca napomnienie biskupów prowincji ryskiej, by nie tolerowali krzywd wyrządzanych neofitom przez Zakon, była rezultatem walki dyplomatycznej Polski o obalenie wyroku wrocławskiego z 1420 r. Jej postanowienia przetrwały do 11 września t.r., kiedy to opiekę nad Żmudzią przejął bezpośrednio papież. Nie mogły być akceptowane ani przez Krzyżaków, ani przez Witolda, dla którego Rzeszowski był rywalem na Wołyniu⁸⁹. W październiku 1421 r. Rzeszowski pojawił się u boku króla na łowach w Dobrostanach, wraz z biskupem przemyskim Januszem, uzyskując cofnięcie królewskiej prezenty dla czterech nowych kanoników w kapitule przemyskiej, ze względu na brak uposażenia dla nich⁹⁰. W końcu października t.r., powrócił do Lwowa, gdzie przebywał jeszcze w styczniu 1422 r.⁹¹ W marcu 1422 r. wyjechał do Sandomierza na spotkanie przybywających z Litwy Władysława Jagiełły i jego nowej żony Zofii Holszańskiej — 19 i 20 t.m. świadkował tamże na dwóch dokumentach królewskich dla miasta Lwowa⁹². Ponownie w otoczeniu króla został odnotowany na przełomie października i listopada (ok. 28 X — 1 XI) 1422 r. w benedyktyńskim klasztorze Św. Krzyża na Łyścu, gdzie składano dziękczynne ofiary w podzięce za sukces wyprawy pruskiej. Świadkował na wystawionych tam dwóch dokumentach dla podkomorzego krakowskiego Piotra Szafrąca⁹³.

W czerwcu 1423 r. arcybiskup Rzeszowski odprowadzał z Sambora

⁸⁹ LibCiolek t. 2 nr 112, s. 184–86; CodVit t. 2 nr 942; K. E. Napier-sky, *Index corporis historico-diplomatici Livoniae, Esthoniae, Curoniae*, t. 1, Riga–Dorpat 1833 nr 990 s. 223; J. Fijałek, *Kościół rzymskokatolicki, w: Chrystianizacja Litwy*, s. 177–79 (toż w: *Polska i Litwa*, s. 95, 110–14); ks. M. Banaszak, *Chrzest Żmudzi i jego reperkusje*, s. 72; B. Kumor, *Organizacja*, s. 81.

⁹⁰ CodVit t. 2 nr 972; GIin s. 74. Na łowach w Dobrostanach król poświadczony jest też 6 X 1421 (F. Pawłowski, *Premisla sacra*, s. 87); 11 X przebywał w Bystrzycy (ZDM t. 7 nr 1917), 20 X w Nowym Samborze (GIin s. 74), a przed 11 XI przybył do Niepołomic (*tamże*).

⁹¹ AGZ t. 4 nr 56, 57, 58; KsLwow. t. 2 s. 76 (6 I 1422). Rzeszowski wymieniony został też na dokumencie wystawionym w r. 1421 w Haliczu, bez daty dziennej (AGZ t. 3 nr 91).

⁹² AGZ t. 4 nr 60–61. Do Lwowa arcybiskup powrócił przed 25 IV 1422 r. (KsLwow t. 2 s. 74).

⁹³ KodMłp t. 4 nr 1202–1203; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 307; Długosz Roczn. XI, s. 192–3; GIin s. 76.

do Przemyśla króla powracającego z objazdu Rusi Czerwonej⁹⁴, a po rozstaniu z Jagiełłą i orszakiem nadwornym pozostał zapewne w Przemyśle – 22 lipca t.r. w Dąbrowie (pomiędzy Medyką a Mościskami) starosta ruski Spytek z Tarnowa potwierdził zamianę dóbr pomiędzy Rzeszowskim i Jakuszem z Potoczan⁹⁵. Przed 29 sierpnia 1423 r. arcybiskup lwowski udał się do Nowego Korczyna, by spotkać króla wybierającego się na Ruś, po czym towarzyszył mu na łowy w Dobrostanach, regulując sprawy związane ze swoim urzędem: 3 października t.r. także Jagiełło potwierdził transakcję Rzeszowskiego z Jakuszem z Potoczan (z 22 VII t.r.), zwrócił się z mandatem do starostów ruskiego i halickiego nakazując im czuwać nad dobrami arcybiskupstwa, gdyż Rzeszowski zamierza uczestniczyć w obchodach jubileuszu w Rzymie, a 6 października ograniczył (za radą Rzeszowskiego i biskupa przemyskiego Janusza) liczbę kanoników w kapitułę przemyskiej do dziesięciu⁹⁶. Rzeszowski był aktywny także podczas kilkudniowego pobytu króla we Lwowie jeszcze w październiku 1423 r.: 9 t.m. został mianowany arbitrem w sporze o zwierzchnictwo nad lwowskim szpitalem Św. Ducha pomiędzy przełożonym szpitala Piotrem z Zakszyna a radą miejską, zaś 13 t.m. otrzymał list Władysława Jagiełły do papieża zawierający prośbę o zezwolenie Rzeszowskiemu na powrót wprost z Jubileuszu do kraju i o nie zatrzymywanie go na obrady soboru w Sienie (trwał do 7 III 1424 r.), a to ze względu na trudności prowincji lwowskiej „zagrożonej przez ryty schizmatyki i ormiański”, i przez herezję husycką. Król wystosował też prośby o zwolnienie z obrad soborowych arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa-elektę krakowskiego, zaś książę Witold – o zwolnienie dla biskupa wileńskiego⁹⁷. Wzmocnieniu pozycji katolicyzmu służył też, wystawiony we Lwowie najpewniej także w październiku t.r., mandat królewski do arcybiskupa Rzeszowskiego, mocą którego szlachcie prawosławnej nakazano uwolnić jeńców-katolików z wojny pruskiej, katolikom zabroniono chrzczyć dzieci w cerkwi, zaś sam arcybiskup uzyskał władzę karania schizmatyków i heretyków

⁹⁴ AGZ t. 2 nr 42; ZDM t. 7 nr 1939–41; *Materiały do historii miasta Sambora 1390–1795*, wyd. A. Dörflerówna, Lwów 1936 nr 10 s. 13; GIŁin s. 77.

⁹⁵ AGZ t. 3 nr 95.

⁹⁶ ZDM t. 7 nr 1950; AGZ t. 3 nr 95, s. 184–5; CodEp t. 1 nr 60; AGZ t. 8 nr 46; por. GIŁin s. 78.

⁹⁷ AGZ t. 3 nr 96; CodEp t. 1 nr 63 oraz: *tamże* nr 61 i LibCiolek t. 2 nr 131 s. 208–9; W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 47.

szkodzących Kościołowi⁹⁸. Przychyłość króla dla Rzeszowskiego związana była może z tworzeniem klimatu sprzyjającego koronacji Zofii Holszańskiej. Arcybiskup opuścił Lwów wraz z dworem, udając się przez Biecz (15 XI t.r. świadcował tu na dokumencie królewskim) do Niepołomic. Zapewne był tam uczestnikiem narad, na których ustalono datę koronacji królowej Zofii (na 5 III 1424 r.)⁹⁹. Po wyjeździe króla na Litwę, Rzeszowski pozostał w Krakowie – w sobotę 18 grudnia 1423 r. udzielił wyższych święceń kapłańskich Zbigniewowi Oleśnickiemu, zaś w niedzielę nazajutrz, w katedrze na Wawelu konsekrował go na biskupa krakowskiego. Konsekratorem Oleśnickiego Rzeszowski był „de mandato et licencia Sedis Apostolice specialis” – zamiast nowego arcybiskupa gnieźnieńskiego Wojciecha Jastrzębca, poprzedniego biskupa krakowskiego. Rola odegrana w grudniu 1423 r. przez Rzeszowskiego związana była z przetarasowaniami na scenie politycznej i może być postrzegana w związku z jego pozycją bezwarunkowo lojalnego wykonawcy decyzji królewskich. Awans Jastrzębca, inspirowany przez Władysława Jagiełłę i Witolda, łączył się z rezygnacją z urzędu kanclerza i pozbawiał go niezwykle wpływowej pozycji przy osobie króla na rzecz Zbigniewa Oleśnickiego¹⁰⁰. Specjalna zgoda papieża na Rzeszowskiego jako konsekratora nowego biskupa krakowskiego może oznaczać, że albo Jastrzębcowi zostało oszczędzone własnoręczne przypieczątowanie swej kłęski politycznej, albo też odmówił on konsekracji zwycięskiego rywala.

Jeśli arcybiskup Rzeszowski wyruszyłby na obchody jubileuszowe do Rzymu, to musiałyby odbyć drogę w ciągu 5–6 dni (Boże Narodzenie – 25 grudnia).

W niedzielę 5 marca 1424 r. Rzeszowski poświadczony jest w kraju. Uczestniczył wówczas w Krakowie w koronacji królowej Zofii i w towarzyszących jej przez następne dni uroczystościach. W dn. 7 i 10 marca t.r. otrzymał dokumenty królewskie dotyczące powiększenia dóbr

⁹⁸ CodVit t. 2 nr 1108. Por. T. M. Trajdos, *Kościół katolicki*, s. 220 i I. Wysokiński, *Kościół łaciński*, s. 556. T. M. Trajdosowi nie jest znane wydanie tego dokumentu w CodVit t. 2 (powołuje się na „Archiv jugo-zapadnoj Rossii”, cz. I, t. 10, Kijów 1904 nr 1, gdzie dokument opatrzonej został błędną formułą datacyjną: 6 X 1423 Dobrostan).

⁹⁹ ZDM t. 7 nr 1954; GIŁin s. 78; Długosz Roczn. ks. XI s. 203.

¹⁰⁰ MPH t. 2 s. 940, t. 3 s. 374, t. 6 s. 667; MPHn t. 5 s. 193; *Katalogi biskupów krakowskich*, wyd. J. Szymański, MPH X/2, Warszawa 1974 s. 106, 216; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 311–12; Długosz Roczn. ks. XI s. 197; LibCiolek t. 2 s. 189; W. Kłapkowski, *Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca*, Warszawa 1932 s. 7–8.

stołowych arcybiskupstwa lwowskiego¹⁰¹; 8 i 9 marca świadcował na dokumentach dla miasta Lwowa; także 9 marca testował akt, którym król powiększył dobra wienne królowej o folwarki Bogucice i Zagóść w ziemi wiślickiej¹⁰². W Krakowie Rzeszowski przebywał jeszcze 12 marca t.r.¹⁰³

Z 12 czerwca 1424 r. pochodzą bulle dla arcybiskupa lwowskiego, zezwalające mu na wybór spowiednika, odprawianie mszy w miejscach dotkniętych interdyktem i zawierające przywilej odpustu zupełnego w obliczu śmierci¹⁰⁴. Być może dopiero w połowie t.r. Rzeszowski przebywał w Rzymie; jednak bulle te mogły też być odpowiedzią na supliki przedłożone wcześniej lub przesłane do Kurii z kraju. Pobyt Rzeszowskiego w Rzymie, pomimo braku całkowicie przekonywujących przesłanek, jest możliwy ze względu na nękające go od paru lat procesy o kanonię krakowską i prepozyturę św. Michała, rzekomo wakujące od 1412 r. Najbardziej dotkliwy był proces o kanonię krakowską (1421–1428), wytoczony mu w Kurii przez wytrawnego piniacza Augustyna Kerkemana syna Piotra z Kazimierza altarystę katedry lwowskiej i kościoła św. Anny w Krakowie oraz plebana w Pobiedrze¹⁰⁵.

Przed 9 września 1424 r. Rzeszowski wyjechał jak zwykle do Sandomierza naprzeciwko królowi, udającemu się z Wielkopolski na Rus', zaś w listopadzie, po zakończeniu królewskiego objazdu, odprowadzał monarchę do Medyki, gdzie świadcował na dokumentach Jagiełły 3 i 4 listopada t.r.¹⁰⁶ Towarzyszył królowi zapewne jeszcze do Łańcuta, skąd 6 listopada Władysław Jagiełło wystosował kilka listów do różnych adresatów w sprawie nieprawdziwych oskarżeń wysuwanych przez wspomnianego Augustyna plebana z Pobiedra (w powiecie szczyrzyckim) przeciwko arcybiskupowi Rzeszowskiemu, prepozytowi krakowskiemu Mikołajowi Pieniżkowi i kasztelanowi krakowskiemu Krystynowi z Ostrowa. W najważniejszym z tych pism, do papieża Marcina V, król prosił o odwołanie pozwu wyproszonego w Kurii przez

¹⁰¹ Długosz HP t. 4 (XIII), s. 320; Długosz Roczn. ks. XI s. 206–7; AGZ t. 3 nr 97; AGZ t. 2 nr 43–44; GIItin s. 78–79.

¹⁰² AGZ t. 3 nr 98, t. 4 nr 66; ZDM t. 7 nr 1959; CodVit t. 2 nr 1129.

¹⁰³ ZDM t. 7 nr 1960, 1962.

¹⁰⁴ BullPol t. 4 nr 1422, 1424, 1426.

¹⁰⁵ BullPol t. 4 nr 771, 1931, 2118. W sprawie procesów o kanonię i prepozyturę zob. uwagi poniżej.

¹⁰⁶ ZDM t. 7 nr 1970, 1972–73; *Diplomata regum Poloniae et privilegia cardinalium Polonorum (w. XIII–XVI) – in archivo capituli Sandomiensiensis conservata*, ed. J. Wiśniewski, Warszawa 1928 nr 11.

Augustyna, jako opartego na kłamstwach, i o nakazanie plebanowi wieczystego milczenia w tej sprawie¹⁰⁷. Po kilkudniowym pobycie we Lwowie Rzeszowski udał się, po 15 listopada 1424 r., do klasztoru św. Krzyża na Łyścu, gdzie dostojnicy królestwa żegnali króla wyruszającego na Litwę. Arcybiskup lwowski został tam wymieniony 24 listopada wśród świadków przywileju dla kapituły przemyskiej¹⁰⁸, zaś w dniu następnym odprowadzał króla do Opatowa¹⁰⁹.

Modły w klasztorze łysogórskim także w przypadku Rzeszowskiego poprzedzały daleką podróż. Arcybiskup wyruszył do Rzymu, gdzie jego pobyt poświadczony jest w styczniu 1425 r. przez źródła papieskie. Akt z 29 stycznia 1425 r. informuje o jego rezygnacji z prepozytury kolegiaty św. Michała na ręce papieża (nunc in manibus SV resignat). Zrezygnował wówczas także z kanonii krakowskiej – w akcie z 20 marca 1427 r. wspomniano, że uczynił to „in Romana Curia in manibus SV”, a zatem osobiście w Kurii Rzymskiej¹¹⁰. Rezygnacje te wymuszone były niekorzystnym dla Rzeszowskiego przebiegiem procesów przeciwko niemu w Kurii i licznymi pozwami ze strony pretendentów do ww. beneficjów. Na przełomie 1424 i 1425 r., może już w Rzymie, Rzeszowski odebrał bullę papieską w sprawie przeznaczenia dwuletnich dochodów z dziesięcin w wysokości 20 000 florenów na projektowaną polską krucjatę antyhusycką (bulla z 8 XI 1424 r.), jeśli zaś wyprawa nie doszłaby do skutku to arcybiskup lwowski miał przeznaczyć zebrane sumy na potrzeby swojego Kościoła. Z bulli wynika, że danina papieska została nałożona na prośbę Władysława Jagiełły, zaś Rzeszowski został mianowany jej kolektorem na całe Królestwo. Rolę arcybiskupa lwowskiego potwierdza list konwokacyjny z 13 marca 1425 r. arcybiskupa gnieźnieńskiego Wojciecha Jastrzębca do biskupa płockiego przed synodem łęczyckim, zawierający m.in. stwierdzenie, iż na ręce Rzeszowskiego jako kolektora daniny miał być przesłany projekt pobierania tejże. Jednak w maju 1425 r. synod łęczycki prowincji gnieźnieńskiej odmówił uchwalenia daniny papieskiej. Z powodu oporu Kościoła polskiego nie udało się Rzeszowskiemu zebrać żądanych sum – pomimo ponaglenia

¹⁰⁷ CodVit t. 2 nr 1170–1173; GIItin s. 80. Zob. przypis 105. Augustyn posiadał prowizję na prepozyturę i kanonię krakowską – stąd najpewniej konflikt z Pieniżkiem i Rzeszowskim.

¹⁰⁸ AGZ t. 4 nr 68, t. 8 nr 48; GIItin s. 80.

¹⁰⁹ *Dwa fragmenty ksiąg kancelaryjnych królewskich z pierwszej połowy XV w.*, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1907 (dalej cyt.: Wierzb-Fragm), nr 8 s. 20–22.

¹¹⁰ BullPol t. 4 nr 1466, 1931.

wystosowanego pod jego adresem przez papieża w grudniu 1425 r. Dodatkowo w styczniu lub lutym 1425 r. arcybiskup lwowski otrzymał musiał bullę nakazującą ogłoszenie w diecezjach prowincji lwowskiej ekskomuniki nałożonej przez papieskiego legata kardynała Brandę na księcia Zygmunta Korybutowicza za przyłączenie się do herezji husyckiej. Bulla ta, wystawiona 5 stycznia 1425 r., była jedną z wielu rozestanych do episkopatu Niemiec, Węgier, Czech i Polski¹¹¹. Powyższe wydarzenia były następstwem ochłodzenia stosunków Polski z husyckimi Czechami w ciągu 1424 r. Rzeszowski odegrał w nich, jak zwykle, rolę realizatora polityki królewskiej, o czym najlepiej przekonuje jego nominacja, na wniosek Jagiełły, na kolektora papieskiej daniny.

W lutym i marcu 1425 r. arcybiskup Rzeszowski przebywał w Krakowie. Dn. 18 lutego t.r. był obecny jako jeden z licznych ojców chrzestnych na chrzcinach królewicza Władysława w katedrze na Wawelu, zaś w następnych dniach świadkował na licznych dokumentach królewskich¹¹². M. in. 27 lutego był obecny podczas uroczystej przysięgi hołdowniczej złożonej synom Jagiełły przez rajców krakowskich przed ratuszem¹¹³, w dniu następnym na prośby Dobrogosta z Szamotuł transumował dokument biskupa chełmskiego w sprawie dzieścin dla kościoła w Czernięcinie (ziemia chełmska)¹¹⁴, a 4 marca został wymieniony wśród dostojników wyrażających zgodę na wydzierżawienie przez króla żup bocheńskiej i wielickiej Antoniemu i Leonardowi z Florencji na 6 lat¹¹⁵. Do Lwowa powrócił przed 13 marca 1425 r., kiedy to świadkował na dokumencie starosty ruskiego Piotra z Charbinowic. W maju t.r. otrzymał od rajców lwowskich w

¹¹¹ BullPol t. 4 nr 1427, 1457, 1643; VMPL t. 2 nr 43; AcCap t. 2 nr 189; LibCiolek t. 1 nr 19 i s. 51 przyp. 1; Długosz HP t. 4 s. 333; Długosz Roczn. XI s. 222–3; por. ks. W. Kłapkowski, *Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca*, s. 60–63 i J. Grygiel, *Życie i działalność Zygmunta Korybutowicza. Studium z dziejów stosunków polsko-czeskich w pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 1988 s. 88–104.

¹¹² CodVit t. 2 nr 1184 s. 690; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 331–32; Długosz Roczn. XI s. 220; oraz: ZDM t. 7 nr 1975, 1977–78; KodmK t. 1 nr 124.

¹¹³ *Najstarszy zbiór przywilejów i wilkierzy miasta Krakowa*, wyd. S. Estreicher, Kraków 1936 nr 17.

¹¹⁴ ZDM t. 5 nr 1353 (28 II 1425 r.) *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, opr. K. Dziwik, cz. I (1113–1571), Wrocław 1966 nr 75 (tu data 1 III 1425!). Por. też L. Bieńkowski, *Działalność organizacyjna biskupa Jana Biskupca w diecezji chełmskiej (1417–1452)*, „Roczniki Humanistyczne” VII, z. 2, Lublin 1960 s. 214–15.

¹¹⁵ ZDM t. 7 nr 1980.

darze pół kamienia pieprzu¹¹⁶. Jesienią 1425 r. odprowadzał powracającego z objazdu Rusi króla, przez Gliniany (16 X t.r.), Medykę (4 XI t.r.) do Zamiechowa k. Medyki, świadkując na wystawianych podczas tej drogi dokumentach monarchy. Rzeszowski był też współrelatorem wystawionych 6 listopada w Zamiechowie dokumentów Jagiełły uwalniających mieszczan lwowskich od ceł i podwód na obszarze Królestwa Polskiego¹¹⁷.

Prawdopodobny jest udział Rzeszowskiego w licznie obesłanym przez dostojników zjeździe w Łęczycy (19–27 V 1426 r.), który poświęcony był rozpatrzeniu sporów z Zakonem krzyżackim, zakończył się zaś pocięciem przez rycerstwo mieczami dokumentu ze zobowiązaniem uznania sukcesji synów Jagiełły, kiedy ten odmówił potwierdzenia przywilejów. Arcybiskup lwowski towarzyszył królowi do Krakowa, gdzie 2 czerwca t.r. odbył się chrzest królewicza Kazimierza – został tu wymieniony jako świadek 4 czerwca 1426 r. na przywileju dla Mikołaja Ząbra¹¹⁸. Przed 9 września t.r. Rzeszowski zwyczajowo wyjechał do Sandomierza powitać monarchę udającego się na Ruś, nie towarzyszył mu jednak w objeździe¹¹⁹. Po 12 września udał się z Sandomierza do Krakowa, gdzie 30 września 1426 r. był świadkiem na dokumencie, którym arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec ustanowił komisję do badania i spisywania cudów dziejących się przy grobie królowej Jadwigi i gdzie indziej za jej przyczyną. Akt ten świadczy o przygotowywaniu wystąpienia do Kurii o kanonizację Jadwigi, co wyjaśnia też powody obecności Rzeszowskiego w Krakowie¹²⁰. Przed 19 listopada 1426 r. arcybiskup był już z powrotem we Lwowie¹²¹.

Podczas królewskiego objazdu Rusi w lecie 1427 r. Rzeszowski poświadczony został przy dworze w czerwcu t.r. w Haliczu. Później opuścił orszak królewski – 2 lipca w swej rezydencji w Konkolnikach (Kąkolnikach, w powiecie halickim) zatwierdził fundację kościoła parafialnego w Dalejowie (Pokucie) przez dziedzica Jana Kołę.

¹¹⁶ AGZ t. 4 nr 71; KsLwów t. 2 s. 125.

¹¹⁷ AGZ t. 1 nr 10 s. 13–14; ZDM t. 7 nr 1993; AGZ t. 4 nr 74, 75, 76; GItin s. 81.

¹¹⁸ ZDM t. 7 nr 1999; Długosz Roczn. XI s. 232; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 342.

¹¹⁹ ZDM t. 7 nr 2000; GItin s. 84.

¹²⁰ KodWlkp t. 5 nr 452; MPH t. 4 s. 766. Por. W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 46; A. Strzelecka, *Jadwiga Andegaweńska*, PSB t. 10 s. 296.

¹²¹ KsLwów t. 2 s. 133.

W drugiej połowie lipca odprowadzał Władysława Jagiełłę do Przemysła, gdzie został odnotowany jako świadek na kilku jego dokumentach, m.in. dla kniazia druckiego Mitki Symeonowicza z 20 lipca 1427 r. Rzeszowski był też relatorem przywileju z 22 lipca t.r. dotyczącego uposażenia kaplicy św. Katarzyny na niższym zamku lwowskim¹²². W przemysłu arcybiskupowi towarzyszył bratanek Jan z Rzeszowa (syn Jana Feliksa, ojciec Jana przyszłego biskupa krakowskiego), który dopuścił się nieznanego bliżej przestępstwa w miejscu pobytu monarchy; w wyniku zabiegów arcybiskupa Rzeszowskiego tegoż 22 lipca kasztelanowie wiślicki Florian z Korytnicy (h. Jelita), sádecki Krystyn z Koziegłów (h. Lis) i chorąży krakowski Marcisz z Wrocimowic (h. Półkoźic) pod wadium 1000 grzywien poręczyli królowi za wypuszczonego z więzienia bratanka arcybiskupa, zobowiązując się stawić go przed oblicze władcy w ciągu dwóch tygodni od wydania takiego rozkazu¹²³.

W następnych latach źródła odnotowują arcybiskupa lwowskiego przy okazji zwyczajowych narad przy dworze uzależnionych od rytmu objazdów królewskich. W marcu 1428 r. Rzeszowski pojawił się u boku monarchy w Krakowie po jego powrocie z Litwy¹²⁴, zaś na przełomie sierpnia i września t.r. obecny był na zjeździe w Nowym Mieście Korczynie (m.in. 27 sierpnia świadkował na dokonanym przed sądem nadwornym wywodzie szlachectwa Stefana z Ulesia h. Rogala i na dokumencie dla doktora dekretów Stanisława ze Skalbmierza¹²⁵), a następnie wraz z dworem przybył do Sandomierza (tu 7 września

¹²² AGZ t. 2 nr 46, 47, 48; *Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607*, wyd. A. Prochaska, Lwów 1890 (dalej cyt.: ProchMat) nr 64; ZDM t. 7 nr 2012–13.

¹²³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej cyt.: AGAD) perg. 1090; registry: IndAct nr 1532 i *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum – in Archivo Regni in arce Cracoviensi continentur*, ed. E. Rykaczewski, Lutetiae Parisiorum–Berolini–Ponaniae 1862 s. 389.

¹²⁴ KodMłp t. 4 nr 1254; GIIn s. 85–86.

¹²⁵ ZDM t. 2 nr 405 = KodWłkp t. 5 nr 485 = AcCap t. 1 nr 382; ZDM t. 7 nr 2023, 2025–26.

¹²⁶ ZDM t. 7 nr 2028; por. Długosz Roczn. XI s. 252–53; Długosz HP t. 4 s. 359. Także w Sandomierzu doszło do spotkania z patriarchą kijowskim Focuszmem (*tamże*).

¹²⁷ AGZ t. 6 nr 15; GIIn s. 87; Długosz Roczn. XI s. 253–4; Długosz HP t. 4 s. 359–60.

¹²⁸ ZDM t. 7 nr 2043; GIIn s. 88; F. Zaharjasiewicz, *Historia metropolitalnej kapituły lwowskiej obrz. łac.*, w: „Przyjaciel chrześcijańskiej prawdy” R. 6 z. 3, Przemysł 1838 s. 126–138 (edycja dokumentu dla kapituły lwowskiej).

odbył się hołd książąt mazowieckich Siemowita, Kazimierza i Bolesława¹²⁶), skąd Jagiełło wyruszył na Ruś. Po zakończeniu objazdu tej ziemi Rzeszowski towarzyszył królowi do Niepołomic, gdzie w listopadzie (ok. 17–22 t.m.) odbył się zjazd dostojników kościelnych i świeckich z monarchą¹²⁷. W początkach listopada 1429 r. arcybiskup zwyczajowo odprowadzał króla powracającego z Rusi, przez Przemysł (9 XI) do Bieczę, gdzie 23 listopada 1429 r. uzyskał przywilej określający uposażenie kapituły lwowskiej¹²⁸.

Na wiecu w Jedlni ok. 26 lutego – 7 marca 1430 r. Władysław Jagiełło ostatecznie zatwierdził przywileje Królestwa, zaś panowie polscy 4 marca t.r. zobowiązali się, że po śmierci Jagiełły jeden z jego synów zostanie wybrany królem Polski. Wśród licznych dostojników wymienionych w poświadczającym to dokumencie brak arcybiskupa Rzeszowskiego, jednak do aktu została przywieszona jego pieczęć (jako druga, po pieczęci arcybiskupa gnieźnieńskiego). Jeśli więc nawet Rzeszowski nie był obecny w Jedlni, to opieczętował dokument po kilku dniach w Sandomierzu¹²⁹. Arcybiskup J. Rzeszowski pojawił się u boku powracającego z Jedlni króla na zjeździe w Sandomierzu w dn. 8–16 marca 1430 r. Monarcha wydał wówczas na jego ręce kilka przywilejów dotyczących archidiecezji lwowskiej, co mogłoby świadczyć o zasługach Rzeszowskiego podczas zjazdu jedlnieńskiego¹³⁰. Z Sandomierza arcybiskup lwowski towarzyszył królowi do Nowego Korczyna, świadkując tam 21 marca 1430 r. na dokumencie dla Rajda z Winnik (h. Sas) w sprawie lokacji na prawie niemieckim wsi Łukawica koło Sambora¹³¹.

Styczeń 1431 r. spędził Rzeszowski w kluczu łagowskim – 11 t.m. w Pirkowie (Piórkowie) na prośby Wojciecha Żegoty z Piotrowa plebana w Ruszkowie uznał autentyczność i transumował dokument biskupa włocławskiego z 1334 r. w sprawie sołectwa w Piotrowie (Pothercow)¹³².

¹²⁹ CodEp t. 2 nr 178; Długosz Roczn. XI s. 289–97; Długosz HP t. 4 s. 391–8; GIIn s. 89.

¹³⁰ AGZ t. 2 nr 15 s. 25, nr 51; AGZ t. 3 nr 100 (oraz t. 4 s. 301–303); AGZ t. 4 s. 79 – omówienie tych przywilejów zob. w tekście poniżej. Ponadto jako świadek w Sandomierzu 8 i 13 III 1430 r.: ZDM t. 7 nr 2045–2047.

¹³¹ ZDM t. 7 nr 2048; GIIn s. 89.

¹³² *Kodeks dyplomatyczny Polski. Codex diplomaticus Poloniae*, t. 1–2 wyd. L. Rzyszczeński i A. Muczkowski t. 3 wyd. J. Bartoszewicz, t. 4 wyd. M. Bobowski, Warszawa 1847–87 (dalej cyt.: KodPol) t. 2 nr 383; por. też *Archiwum Diecezjalne we Włocławku. Oryginalne dokumenty samoisne z I. połowy XV w. (Inwentarz)*, opr. ks. S. Librowski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 56: 1988 s. 63–64, nr 263.

Zapewne w lutym t.r. przyłączył się w Sandomierzu do orszaku królewskiego powracającego z Litwy, udając się wraz z nim do Krakowa, gdzie 15 marca t.r. król nadał mu i przyłączył do dóbr arcybiskupich reprezentacyjną kamienicę przy rynku lwowskim, dotychczas dzierzawioną przez księcia Świdrygiełłę¹³³. Na przełomie maja i czerwca 1431 r. Rzeszowski podejmował Jagiełłę w Przemyślu i Lwowie¹³⁴, zaś w końcu czerwca odprowadzał króla do Medyki i Zamiechowa, w pobliżu którego zbierało się rycerstwo wyruszające na oblężenie Łucka¹³⁵. W tymże Przemyślu oczekiwał 29 października 1431 r. na powracającego z wyprawy władcę¹³⁶.

W końcu sierpnia 1432 r. arcybiskup lwowski wyjechał, jak zazwyczaj, naprzeciw królowi do Nowego Korczyna¹³⁷, zaś w okresie październik–grudzień t.r. podejmował go we Lwowie. M. in. 30 października 1432 r. Rzeszowski świadcował tamże na przywileju, którym szlachta i mieszkańcy ziemi łuckiej zostali zrównani w prawach z resztą Królestwa, a Kościół Wschodni uzyskał gwarancje swobody, zaś 8 grudnia t.r. na akcie nadania czterech wozów soli z żupy drohobyckiej kapitule lwowskiej dla uczczenia zwycięstwa pod Braclawiem nad kniazem Fedkiem Ostrogskim i Tatarami¹³⁸. Z tegoż powodu 13 marca 1433 r. w Sandomierzu król obdarował Rzeszowskiego, nadając arcybiskupstwu wieś Stawczany i opustoszałą karczmę Bartoldową (Bartatów) przy drodze ze Lwowa do Gródka w powiecie lwowskim¹³⁹. Do Lwowa arcybiskup powrócił przed 8 sierpnia 1433 r., kiedy to zatwierdził fundację kościoła parafialnego w Buszczu („Boscz”, Boszcz) przez dziedzica Jana¹⁴⁰.

W marcu 1435 r. arcybiskup Rzeszowski uczestniczył w wiecu sądowym w Gródku, zapewne pierwszym po wprowadzeniu na Rusi polskiego prawa ziemskiego: 11 marca świadcował tam na dokumencie sądu ziemskiego przemyskiego w sprawie sporu o dziesięcinę po-

¹³³ AGZ t. 2 nr 52; GIIn s. 90.

¹³⁴ ZDM t. 7 nr 2076; AGZ t. 2 nr 54; GIIn s. 91.

¹³⁵ ZDM t. 7 nr 2080–2081; GIIn s. 91; por. A. Lewicki, *Powstanie Świdrygiełły*, Rozprawy Akademii Umiejętności, Wyd. Hist.–Filoz. (dalej cyt.: RAUh–f), t. 29: 1892 s. 492–3.

¹³⁶ ProchMat nr 77; GIIn s. 91–92. Spod Łucka Jagiełło powracał m.in. przez Lublin (KodWlkp t. 9 nr 1270: 18 IX 1431 r.).

¹³⁷ ZDM t. 7 nr 2111–12; GIIn s. 93–4.

¹³⁸ CodEp I, nr 82; AGZ t. 2 nr 56; por. GIIn s. 94 i Długosz HP t. 4 (XIII) s. 487–491.

¹³⁹ AGZ t. 2 nr 57.

¹⁴⁰ *Acta officii consistorialis Leopoliensis antiquissima*, wyd. W. Rołny, t. 1 (1482–1489), Lwów 1927, nr 499 (wpis dokumentu).

między kapitułą przemyską a popem Hajlem, zaś w dniu następnym zezwolił na udzielenie niższych święceń Mikołajowi Borzysławowicowi ze Starzyn¹⁴¹. Sam osobiście temuż Mikołajowi udzielił wyższych święceń po powrocie do Lwowa, 16 kwietnia 1435 r.¹⁴²

Arcybiskup lwowski Jan Rzeszowski został wymieniony wśród wielu gwarantów i przywiesił pieczęć do aktu pokoju brzeskiego z zakonem krzyżackim z 31 grudnia 1435 r.¹⁴³ Potwierdzenia i opieczątowania dokumentu pokoju brzeskiego dokonano na zwołanym na 4 marca 1436 r. tłumnym zjeździe w Sieradzu, na który przybył także Rzeszowski¹⁴⁴. Zjazd sieradzki z marca 1436 r. był ostatnim (znanym obecnie) publicznym wystąpieniem Rzeszowskiego. Arcybiskup zmarł 12 sierpnia 1436 r. w swym dworze w Pirkowie w kluczu łagowskim, w wieku 91 (lub 90) lat. Został pochowany w pobliskim kościele klasztorным benedyktynów p. w. św. Krzyża na Łyścu, w pobliżu wielkiego ołtarza starego chóru (prope maius altare chori antiqui)¹⁴⁵. Pomnik nagrobny Rzeszowskiego z częściowo nieczytelną inskrypcją istniał jeszcze ok. 1707 r., kiedy to został odnotowany w *Katalogu opatów łysogórskich* Jerzego Henryka Jonstona OSB. Odnotowując jego zgon Długosz określił go jako męża poważnych obyczajów i wzorowego życia¹⁴⁶. Czyż mógł zresztą inaczej scharakteryzować człowieka, którego aktywna działalność publiczna przypadła pomiędzy 60 a 91 rokiem życia?

¹⁴¹ Z. Budzyński, *Nieznane szczegóły z biografii Hajla z Przemyśla nadwornego malarza Władysława Jagiełły*, „Biuletyn Historii Sztuki” 49, z. 1–2, 1987 s. 169 (edycja dokumentu sądu przemyskiego z 11 III 1435 r.); KodMłp t. 4 nr 1314; por. też S. Kutrzeba, *Przywilej jedlneński z r. 1430 i nadanie prawa polskiego Rusi*, w: *Ku uczczeniu Bolesława Ulanowskiego zbiór prac*, Kraków 1911 s. 271–301; K. Przyboś, *Urzednicy ziemscy województwa ruskiego*, „Studia Historyczne” 28: 1985 z. 4 s. 511–13; Tenże, *Wstęp w: Urzednicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, Wrocław 1987 s. 9–13.

¹⁴² AGZ t. 9 nr 35.

¹⁴³ JoHubReg t. 2 nr 2400–04 = *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in PreuBen im 15. Jahrhundert*, Bd. 1, hrsg. E. Weise, Königsberg 1939 (dalej cyt.: Weise) nr 181 = *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*, ed. M. Dogiel, t. 4 Vilnae 1764 s. 133 = *Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. 1, Petersburg 1859 s. 57, 62.

¹⁴⁴ Długosz HP t. 4 (XIII) s. 570; zob. przypis 143. Oczywiście Rzeszowski nie uczestniczył w rokowaniach brzeskich w grudniu 1435 r. (por. Weise 1 nr 179 – tu wymienieni polscy negocjatorzy).

¹⁴⁵ MPHn t. 5 s. 169; także: MPH t. 2 s. 928, t. 6 s. 669; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 572.

¹⁴⁶ Jerzy Henryk Jonston OSB, *Annalium monasterii S. Crucis*, lib. III, cap. 2, k. 92 v (odpis udostępniony mi przez dra Marka Derwicha z Wrocławia, któremu w tym miejscu serdecznie dziękuję); Długosz HP t. 4 (XIII) s. 572.

5

W działalności Rzeszowskiego czytelne są jego ściśle związki z rodowcami oraz liczne kontakty z rodem Gryfów. W lutym 1401 r. Pakosz ze Złotej (powiat wiślicki) i Stefan z Przesławic (powiat proszowski), obaj h. Półkozic, oraz Wierzbęta z Małoszowa (zapewne herbu Topór lub Gryf) poręczali Jaszkwowi z Parkoszowic spłatę długu 100 grzywien przez Rzeszowskiego, wówczas prepozyta kolegiaty św. Michała¹⁴⁷, zaś w marcu 1403 r. poręczycielami Rzeszowskiego w sprawie o dług 100 grzywien należny Stogniewowi z Czapel byli jego brat Jan (Feliks) z Rzeszowa z synem Janem oraz Pakosz ze Złotej¹⁴⁸. W dn. 10 października 1402 r. Marcisz z Wrocimowic h. Półkozic na wypadek swej śmierci zapisał Rzeszowskiemu 500 grzywien, w tym 200 długu Rzeszowskiego i 300 zapisanych mu dokumentem króla węgierskiego Zygmunta (Luksemburskiego); ta ostatnia suma miała być przez obdarowanego wykorzystana na fundację za zbawienie duszy Marcisza¹⁴⁹. Związki z Gryfami zostały zapoczątkowane być może jeszcze za życia ojca kanonika Rzeszowskiego. Żoną najmłodszego brata Rzeszowskiego była Małgorzata z Branic (a jej brat Wierzbęta został opiekunem jego bratanic), zaś bratanica Rzeszowskiego, Małgorzata córka Jana Feliksa, została żoną Stanisława Giedki z Bobowej h. Gryf¹⁵⁰. Sam kanonik Jan Rzeszowski utrzymywał kontakty także z innymi rodzinami tego rodu: w kwietniu 1399 r. Czader z Kośmierzowa (dziś Kocmyrzów koło Krakowa) poręczał za niego łącznie na sumę 80 grzywien długu rycerzowi Jaszkwowi, zaś 30 września 1403 r. Rzeszowski świadkował w akcie erekcji ołtarza św. Marii Magdaleny w kościele parafialnym w Nasiechowicach, siedzibie Nasiechowskich h. Gryf¹⁵¹.

Związki Bobowskich h. Gryf z Zygmuntem Luksemburskim¹⁵² i

¹⁴⁷ ZK 3 s. 235. Pieczęcie arcybiskupa z herbem Półkozic: AGZ t. 2 s. 67, t. 4 s. 92, 106, t. 5 s. 37.

¹⁴⁸ ZK 3 s. 516.

¹⁴⁹ ZK 3 s. 440; SP t. 2 nr 916.

¹⁵⁰ Zob. przyp. 5 i 27; *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. I z. 1, Wrocław 1980 s. 141; zob. też moje prace cyt. w przyp. 3 i 5.

¹⁵¹ SP t. 8 nr 8580 (nazwa wsi Jaszka zatarta); ZDK t. 1 nr 160; por. K. Mosingiewicz, *Gryfowie Nasiechowscy. Ze studiów nad rodem Gryfów w XIV-V wieku*, „Studia Historyczne” 31: 1988 s. 167–88.

¹⁵² K. Mosingiewicz, *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*, w: *Genealogia – Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, red. J. Hertel, Toruń 1982 s. 95–96.

ww. wzmianka o zapisie tego władcy dla Marcisza z Wrocimowic składającą do postawienia pytania o postawę polityczną Rzeszowskich w czwartej ćwierci XIV w. Gdyby założyć, że Rzeszowscy byli wówczas zwolennikami orientacji pro luksemburskiej, to hipoteza taka mogłaby tłumaczyć fakt nominacji Rzeszowskiego arcybiskupem lwowskim (Luksemburczyk, rezygnując stopniowo z wpływów politycznych na Rusi, mógł łatwiej zaakceptować jego osobę), oraz fakt wyznaczenia Rzeszowskiego legatem na Żmudzi (nominacji tej musiały towarzyszyć kontrowersje z arcybiskupem ryskim i Krzyżakami, które mogły zostać zneutralizowane po uzgodnieniu osoby kandydata z Zygmuntem Luksemburskim). Powyższe propozycje są oczywiście hipotezą. Pewna jest natomiast całkowita lojalność arcybiskupa Rzeszowskiego wobec króla Władysława Jagiełły po 1412 r.

6

Podstawą dochodów Rzeszowskiego były wpływy z beneficjów. Jako kanonik krakowski dzierżył prebendę węgrzecką (Węgrzce w powiecie krakowskim)¹⁵³, zaś jako prepozyt kolegiaty św. Michała na Wawelu – klucz tępoczowski (wsie Tępoczów, Tur, Topola, Mysławczyce, Zagórze, Szczytniki). Do ok. 1405 r. dobrami tymi zarządzał osobiście, często popadając w spory z sąsiadami¹⁵⁴. Po 1405 r. kluczem tępoczowskim w imieniu Rzeszowskiego zarządzał jego domownik i rządcą Jan, poświadczony w tej roli w latach 1405–1407¹⁵⁵.

Wymienione wyżej beneficja, na mocy specjalnego zezwolenia papieskiego z 26 sierpnia 1412 r., Jan Rzeszowski zatrzymał także po objęciu arcybiskupstwa lwowskiego. Jednak tylko kanonię krakowską utrzymał w swych rękach po śmierci, pomimo ciągnących się procesów w Kurii Rzymskiej. W latach 1426–29 jako prepozyt kolegiaty św. Michała poświadczony jest Piotr Bolesta Pieskowski¹⁵⁶, zaś od r. 1430 magister Mikołaj Hinczowic¹⁵⁷. Utrata przez Rzeszowskiego

¹⁵³ *Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta*, ed. B. Ulanowski, AKH t. 6, Kraków 1891 (dalej cyt.: AcCapCrac) nr 2; M. Bobrzyński, S. Smolka *Jan Długosz, jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 1893 s. 222–223, nr 11, 14.

¹⁵⁴ Zob. przyp. 16–26.

¹⁵⁵ ZK 3 b s. 527; ZK 311, s. 52.

¹⁵⁶ BullPol t. 4 nr 1719, 1789, 1930, 1932, 1968–9, 2370; ArPKr.: *Acta Castronsia Cracoviensia*. Księgi grodzkie krakowskie (dalej cyt.: GK), t. 3 s. 120, 126, 127, 177, 185, 192, 213, 214, 267, 272, 280–1, 289, 300, 374.

¹⁵⁷ GK 4 s. 155; BullPol t. 4 nr 2517–24.

prepozytury św. Michała zakończyła spór trwający od czasów Kazimierza Wielkiego — warto więc go przedstawić.

Prepozytura kolegiaty św. Michała w Krakowie (a według T. Lalika — cała kolegiata), wraz z m.in. kasztelanią łagowską, należała do pierwotnego uposażenia biskupstwa wrocławskiego (kujawskiego), ufundowanego przez Bolesława Krzywoustego ok. 1125 r.¹⁵⁸ W XIV w. prawa biskupstwa wrocławskiego do prepozytury zostały najpewniej zakwestionowane przez Kościół krakowski. Według Długosza, reprezentującego poglądy środowiska krakowskiego, Rzeszowski zrzekł się prepozytury św. Michała na rzecz kapituły wrocławskiej w zamian za dożywotni zarząd kluczem łagowskim biskupa wrocławskiego; kapituła wrocławska zaś (według Długosza) rościła pretensje do prepozytury na mocy przywileju Kazimierza Wielkiego wydanego z uszczerbkiem praw biskupa krakowskiego. Dopiero Piotr Bolesła Pieskowski, posiadając ekspektatywę papieską na prepozyturę św. Michała odebrał ją kapitule wrocławskiej po procesie w Kurii Rzymskiej¹⁵⁹. Relacja Długosza nie jest obiektywna. Jeszcze w końcu XIV w. prawa biskupa i kapituły wrocławskiej były respektowane i realnie egzekwowane: nadając w r. 1373 ekspektatywę na prepozyturę św. Michała Dobrogostowi Tomisławowicowi papież zaznaczył, że podlega ona biskupowi wrocławskiemu (użyto terminu „collatio”); w r. 1398 Rzeszowski, jako prepozyt św. Michała, w imieniu biskupa i kapituły wrocławskiej, prowadził proces o granice pomiędzy Grodziną a wsią Tur, należąca do uposażenia prepozytury¹⁶⁰. Do 1421 r. kanonikiem kolegiaty św. Michała był prepozyt wrocławski Jan Pella z Niewiesza, wybrany w tym roku na biskupa wrocławskiego¹⁶¹.

¹⁵⁸ *Pommerellisches Urkundenbuch*, bearb. v. M. Perlbach, Danzig 1882 nr 2 (bulla Eugeniusza III z 1148 r. potwierdzająca uposażenie biskupstwa wrocławskiego); por. K. Małeczyński, *Bolesław Krzywousty*, Kraków (1946) s. 198, 210; T. Lalik, *Zagadnienie „vitae communis” kapituł polskich XII w.*, w: *Wiek średni*, Warszawa 1962 s. 105–109; Tenże, *Początki kapituły wiślickiej na tle kształtowania się kolegiat polskich XII wieku*, w: *Odkrycia w Wiślicy*, Warszawa 1963 s. 174, 180–181; W. Abraham, *Statuty kapituły w Kruszwicy*, wyd. J. Sawicki, „Polonia Sacra” t. 8: 1956 s. 253–315; J. Tazbirowa, *Początki biskupstwa na Kujawach*, „Przegląd Historyczny” 53: 1962 s. 229–44.

¹⁵⁹ Długosz LBen t. 1 s. 532–33; Z. H. Nowak, *Piotr z Pieskowic*, PSB t. 26 s. 414–415.

¹⁶⁰ BPANKr rps 8564 k. 10–11; SP t. 8 nr 7732. Z l. 1327–8 pochodzą wiadomości o zabiegach biskupa wrocławskiego o inkorporację prepozytury św. Michała do dóbr stołowych (VMPL t. 1 nr 396; MPV t. 3 nr 238).

¹⁶¹ BullPol t. 4 nr 914; Długosz Roczn. XI s. 163–4; Długosz HP t. 4 (XIII) s. 282.

W latach dwudziestych XV w. spór zaognił się: jedni twierdzili, że prawo prepozytury na prepozyturę św. Michała, potwierdzone przez Kazimierza Wielkiego, dała biskupowi wrocławskiemu Judyta żona Władysława Hermana, wraz z kasztelanią łagowską, drudzy — że prawo to otrzymał biskup krakowski. Z relacji Długosza zdaje się wynikać, że nawrót sporu związany był z objęciem przez Rzeszowskiego w dożywotnią dzierżawę klucza łagowskiego biskupów wrocławskich (w ziemi sandomierskiej)¹⁶², co nastąpiło najpóźniej w początkach 1419 r. W roku 1420 Piotr Pieskowski otrzymał papieską ekspektatywę na prepozyturę kolegiaty św. Michała (prowizja 13 XII, potwierdzenie 17 XII, nadanie 30 XII 1420 r.)¹⁶³. Zapewne spór o prepozyturę św. Michała związany był też z prowadzonym przez Pieskowskiego w Kurii procesem o kanonikę wrocławską (w l. 1420–29)¹⁶⁴. W konflikt ten ingerował też król, popierający Rzeszowskiego i biskupa wrocławskiego. Otrzymując 9 kwietnia 1420 r. w Rzymie prowizję na kanonikę wrocławską, Pieskowski został określony jako dworzanin, notariusz papieski i banita z Królestwa Polskiego¹⁶⁵. W liście zachowanym bez elementów chronologicznych (datowanym przez A. Prochaskę na początek 1423 r.) Władysław Jagiełło prosił papieża Marcina V o przyłączenie prepozytury św. Michała w Krakowie do uposażenia biskupstwa wrocławskiego, co aprobowali już poprzedni papieże, lecz co uniemożliwili prałaci krakowscy, zaś w odpowiedzi (z roku 1420 — według wydawców *Bullarium*, lub z 1423 — według A. Prochaski) papież apelował do króla o zwrot Piotrowi Pieskowskiemu zaaresztowanych dóbr¹⁶⁶. Nowy (od 1417 r.) papież Marcin V nie respektował dyspensy Jana XXIII udzielonej Rzeszowskiemu w roku 1412 na posiadanie dotychczasowych beneficjów, gdyż dokumenty papieskie stwierdzają wakanse na nich po jego konsekracji arcybiskupiej¹⁶⁷, zaś dzierżenie prepozytury św. Michała przez kapitułę wrocławską określają jako bezprawną okupację (30 XII 1420 r.)¹⁶⁸. Formalnie arcybiskup lwowski zrezygnował z prepozytury w styczniu 1425 r. podczas swego pobytu w Rzymie, kiedy miał już przeciw sobie dwa niekorzystne wyroki nakazujące mu zwrot przetrzymywa-

¹⁶² Długosz LBen t. 1 s. 532–33.

¹⁶³ BullPol t. 4 nr 758, 760, 764.

¹⁶⁴ BullPol t. 4 nr 644, 667, 731, 740, 746, 750–1, 1719, 2370.

¹⁶⁵ BullPol t. 4 nr 644, 667.

¹⁶⁶ CodVit t. 2 Appendix nr 18–19, s. 1048–49; BullPol t. 4 nr 645.

¹⁶⁷ BullPol t. 4 nr 758, 764, 1466, 1932 oraz nr 771, 1578.

¹⁶⁸ BullPol t. 4 nr 764.

nego beneficjum¹⁶⁹. Procesowymi przeciwnikami Piotra Pieskowskiego pozostali aspirujący do prepozytury św. Michała: kanonik wrocławski Stanisław Chebda z Niewiesza (prowizja 24 XI 1423 r.)¹⁷⁰, Jan Pella z Niewiesza (31 III 1424 r. w Kurii odsądzono go od prepozytury)¹⁷¹, kanonik kruszwicki Mikołaj Chebda z Niewiesza (suplika z 29 I 1425 r.)¹⁷². Źródła papieskie od 24 kwietnia 1426 r. przyznają tytuł prepozyta św. Michała Piotrowi Bolesławowi Pieskowskiemu, zaś 29 marca 1427 r. uzyskał on w Kurii podporządkowanie kolegiaty św. Michała na Wawelu biskupowi krakowskiemu¹⁷³. Jako rządcy klucza tępoczowskiego prepozytury występowali wówczas Franček (Franczuch, 1418 r.) i Hektor (1426 r., z kujawskiego rodu Leszczyców?), trudno jednak ocenić w czym imieniu nim zarządzali: Rzeszowskiego, Piotra Pieskowskiego czy kapituły wrocławskiej (co jest najbardziej prawdopodobne)¹⁷⁴. W realne posiadanie uposażenia prepozytury św. Michała Pieskowski wszedł najpewniej dopiero po swym powrocie z Rzymu do Polski, przed 25 sierpnia 1428 r.¹⁷⁵ Od listopada t.r. występuje jego rządcą tępoczowski Jan¹⁷⁶. Wydaje się więc, że procesy o prepozyturę św. Michała rozpoczęły się wtedy, gdy biskup wrocławski (wraz z kapitułą), nie mogąc uzyskać jednoznacznej decyzji papieskiej w sprawie swych praw do tego beneficjum, przejął prepozyturę „via facti” w wyniku zamiany z Rzeszowskim, w zamian za dożywotnią dzierżawę klucza łagowskiego.

Klucz łagowski (miasto Łągów, Pirków z dworem oraz 6 wsi z młynami i hutą żelaza, w powiecie sandomierskim)¹⁷⁷, znajdował się pod zarządem arcybiskupa lwowskiego na pewno już na początku 1419 r. Dn. 21 lutego 1419 r. Rzeszowski jako „verus possesor pro tempore” tych dóbr sprzedał młynarzowi Mikołajowi za 24 grzywny młyn zwany Starym Młynem nad Starym Stawem przy rzece Łagowi-

¹⁶⁹ BullPol t. 4 nr 1466, zob. też 758, 760, 764, 1239, 1932.

¹⁷⁰ BullPol t. 4 nr 1254, 1398, por. też nr 1719, 1745.

¹⁷¹ BullPol t. 4 nr 1336, 1491.

¹⁷² BullPol t. 4 nr 1466, zob. też 1932, 1968–9, 2370.

¹⁷³ BullPol t. 4 nr 1719, 1789, oraz nr 1930.

¹⁷⁴ GK 1 s. 2, 18, 23, 25, 39, 45; GK 2 s. 581.

¹⁷⁵ GK 3 s. 120 (pozostałe strony zob. powyżej przypis 156).

¹⁷⁶ GK 3 s. 185, 267, 272, 280–1, 289, 300. Dochód z prepozytury św. Michała szacowano na 60 grzywien (BullPol t. 4 nr 1254, 1932) lub 70 grzywien srebra rocznie (BullPol t. 4 nr 758, 764, 1466).

¹⁷⁷ *Inwentarz dóbr i dochodów biskupstwa wrocławskiego z r. 1534*, wyd. B. Ulanowski, AKH t. 10 Kraków 1916 s. 99 n.; *Inwentarz dóbr stołowych biskupstwa wrocławskiego z roku 1582*, wyd. L. Żytkowicz, Toruń 1953 s. 332–356.

cy, zobowiązując się dawać z dworu pirkowskiego (Pirków, Piórków) ludzi do naprawy grobli, zaś 11 stycznia 1431 r. w dworze w Pirkowie potwierdzał dokument biskupa wrocławskiego Macieja z r. 1334 w sprawie sołectwa w Piotrowie (wieś w kluczu łagowskim)¹⁷⁸. Według supliki kanonika wrocławskiego Stanisława Chebdy z Niewiesza z 24 listopada 1423 r. (data papieskiego „fiat”) kapituła wrocławska dzierżyła prepozyturę kolegiaty św. Michała od ok. 4 lat¹⁷⁹ — więc zamiana tejeż na klucz łagowski miała miejsce w r. 1419. Być może jednak Rzeszowski objął klucz łagowski już ok. 1414 r., gdyż w maju t.r. w Kurii Rzymskiej bulle adresowane do niego, dotyczące archidiecezji halickiej, odbierał Jan Mikołajowicz pleban „de Langow” (Łągów?)¹⁸⁰. Posiadanie rezydencji w Pirkowie koło Łagowa ułatwiało Rzeszowskiemu udział w corocznych królewskich objazdach Rusi — zazwyczaj arcybiskup towarzyszył monarsze już od Sandomierza lub Nowego Korczyna. Kluczem łagowskim w imieniu Rzeszowskiego zarządzał zapewne Andrzej Modliboski, poświęcony 20 stycznia 1424 r. jako „tutor Lagoviensis”¹⁸¹.

Także dzierzona przez Rzeszowskiego po 1412 r. kanonia krakowska była przedmiotem procesów w Kurii rzymskiej, na skutek roszczeń Augustyna Piotrowica z Kazimierza plebana w Pobiedrze (11 I 1421 r. otrzymał prowizję na kanonię rzekomo wakującą po przejściu Rzeszowskiego do Lwowa)¹⁸², Michała Przybysławowica m.in. plebana w Mucharzu (prowizja 1 VIII 1425 r. z powodu wakansu po rezygnacji Rzeszowskiego — dokonanej w styczniu 1425 r. w Rzymie)¹⁸³, kustosa wrocławskiego Świętosława (prowizja 29 III 1427 r., po rezygnacji Rzeszowskiego, powtórna prowizja 7 października 1427 r. po rzekomej śmierci Rzeszowskiego!)¹⁸⁴, Jakuba z Zaborowa dziekana trydenckiego i kustosa kolegiaty św. Idziego w Krakowie (prowizja 1 V 1428 r., po rezygnacji Rzeszowskiego, rzekomo na jego ręce)¹⁸⁵. Najbardziej uciążliwy proces, z Augustynem z Kazimierza, ciągnął się może jeszcze w roku 1428, mimo że w marcu 1427 r. Rzeszowski został oczyszczony z zarzutów i uwolniony od wcześniej-

¹⁷⁸ ZDM t. 5 nr 1304; KodPol t. 2 nr 383.

¹⁷⁹ BullPol t. 4 nr 1254.

¹⁸⁰ VMPL t. 2 nr 15.

¹⁸¹ KodMłp t. 4 nr 1216; KodPol t. 3 nr 192.

¹⁸² BullPol t. 4 nr 771, 963, 2118; zob. też przypisy 105 i 107.

¹⁸³ BullPol t. 4 nr 1578.

¹⁸⁴ BullPol t. 4, nr 1931, 2044.

¹⁸⁵ BullPol t. 4 nr 2118.

szego niesprawiedliwego wyroku¹⁸⁶. Dzięki ciągnącym się procesom, Rzeszowski zachował dochody z kanonii krakowskiej do końca życia. Wiadomo bowiem, że po jego śmierci 12 sierpnia 1436 r. papież Eugeniusz IV już we wrześniu t.r. nadał kanonię krakowską po arcybiskupie lwowskim Janowi Długoszowi (historykowi), sekretarzowi biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego. Ponadto z roku 1438 pochodzi wiadomość, że Długosz po zmarłym Janie arcybiskupie lwowskim dzierży kanonię krakowską i prebendę węgrzecką¹⁸⁷.

7

W okresie rządów arcybiskupich Rzeszowskiego pozycja katolicyzmu w archidiecezji lwowskiej uległa wyraźnemu wzmocnieniu, nastąpił znaczący rozwój organizacyjny instytucji Kościoła, wzrosła też rola metropolity w hierarchii i w radzie królewskiej. Po objęciu urzędu Rzeszowski kontynuował budowę katedry we Lwowie, rozpoczętą w roku 1405¹⁸⁸. Dzięki jego inicjatywie ustanowione zostały prawne ramy funkcjonowania archidiecezji – dokumentami królewskimi z roku 1423 o uprawnieniach arcybiskupa wobec prawosławia (co było dowodem ekspansji katolicyzmu – według T. M. Trajdosa, lub konieczności chronienia go – według I. Wysokińskiego)¹⁸⁹ i z roku 1430. Szczególnie istotne były dokumenty Władysława Jagiełły wydane arcybiskupowi na zjeździe w Sandomierzu 8–16 marca 1430 r. Dnia 8 marca t.r. monarcha zatwierdził akt Władysława Opolczyka z 1386 r. w sprawie cła w Dunajowie oraz przeniósł na prawo niemieckie wszystkie wsie stołu arcybiskupiego, gwarantując jednocześnie to prawo dla wszystkich dóbr, które zostaną nabyte w przyszłości i przyłączone do dóbr stołowych¹⁹⁰. Zapewne tegoż 8 marca t.r. (dokument z błędną datą 20 II 1426 r.) Jagiełło rozstrzygnął spór o biskupczyzną pomiędzy Rzeszowskim a mieszkańcami Rusi (najpewniej w obrębie archi-

¹⁸⁶ BullPol t. 4 nr 1931, 2118. Zob. przyp. 107.

¹⁸⁷ BPANKr rps 8480 k. 85–93 (zob. też *tamże* rps 8484, k. 100: 1435 r., kleryk krakowski Jan Mikołajowicz zw. Rogalec prosi o kanonię krakowską wakującą po awansie zmarłego już Jana arcybiskupa lwowskiego!); AcCapCrac nr 2; M. Bobrzyński, S. Smolka, *Jan Długosz*, s. 222–23 nr 11 i 14; kanonię szacowano na 20 (BullPol t. 4 nr 2044), 30 (*tamże*, 771, 2118) lub 40 grzywien srebra rocznie (*tamże*, 1578).

¹⁸⁸ J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej*, s. 36.

¹⁸⁹ Zob. przyp. 98; CodVit t. 2 nr 1108.

¹⁹⁰ AGZ t. 2 nr 15 s. 25 (w sprawie tego dokumentu zob. przypis następny); AGZ t. 2 nr 51.

diecezji), skarżącymi się, że na mocy praktyki swych poprzedników arcybiskup przymusza ich do płacenia jednego wiardunku z łanu rocznie; wedle wyroku wszyscy osadnicy i kmiecie, katolicy i prawosławni, mieli płacić po 6 groszy z łanu, oprócz osadników lwowskich (colonis Leopoliensibus) obciążonych w wysokości jednego wiardunku z łanu rocznie (na św. Marcina), zaś łany opuszczone i nie uprawiane zostały całkowicie zwolnione z opłat¹⁹¹. Dodatkowo 10 marca t.r. arcybiskupstwo lwowskie zostało zrównane w prawach i przywilejach z metropolią gnieźnieńską¹⁹².

¹⁹¹ AGZ t. 3 nr 100 (akt z datą 26 II 1426, znany z transumptu Zygmunta I z r. 1512). R. Maurer (AGZ t. 4 s. 301–303) datuje ww. dokument na 8 III 1430 r. w Sandomierzu i zestawia go z aktem z tegoż 8 III 1430 r. także dla arcybiskupa Rzeszowskiego (AGZ t. 2 nr 15 – transumpt Zygmunta I z r. 1509!; zob. wyżej przypis 190) na podstawie: a) formuły datacyjnej identycznej dla obu dokumentów (feria quarta ante dominicam Reminiscere; przy różnych datach rocznych); b) wspólnej obu dokumentom listy świadków: Zbigniew biskup krakowski (1423–55), Jan (Szafraniec) biskup wrocławski (1428 – zmarł 28 VII 1433), Jan z Tarnowa wojewoda krakowski (1410 – zmarł po 20 XI 1432 i przed 12 I 1433; *Urządnicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, opr. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P. K. Wojciechowski, B. Wyrozumka, Wrocław 1990 (dalej cyt.: *UrzKraK*) nr 469–70, Jan z Czyżowa kasztelan sandomierski (9 III 1433 – 27 III 1435; *tamże*, 757), Dobek z Oleśnicy kasztelan wojnicki (1411 – ok. 9 I 1433; *tamże*, nr 1138), Jan z Ossolina kasztelan radomski (1419–36; *tamże*, nr 684), Domarat z Kobylan kasztelan biecki (1410 – 14 VII 1433; *tamże* nr 9), datum per manus Jana biskupa wrocławskiego (jw.) i kanclerza (1423–33) oraz Władysława z Oporowa prepozyta kolegiaty św. Floriana (od 1429) i podkanclerzego (1428–34; J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły, cz. II Urządnicy*, Poznań 1979 s. 73, 99–102, 113–15; I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370–1444*, Warszawa 1977 s. 244, 246–7; Oporowski podkanclerzem do 1436 r., 256–7). Oba ww. dokumenty mogą być datowane na 8 III 1430 r. tylko przy założeniu, że kancelaria królewska w r. 1509 i 1512 dwukrotnie popełniła ten sam błąd (lub też błąd ten znajdował się w podstawie transumptów) – zamieniono imię Czyżowskiego kasztelana sandomierskiego: błędnie Jan zamiast Michał (Michał z Bogumiłowic i Czyżowa, ojciec Jana, jako kasztelan sandomierski występuje 1410 – 6 X 1432; *UrzKraK* nr 756). Jeśli listy świadków zostały wiernie przepisane, to dokumenty te zostały wystawione w okresie po 6 X 1432 i przed 9–12 I 1433 r. – jednak w tym czasie król nie przebywał w Sandomierzu! (Głtin s. 94). Ta ostatnia okoliczność pozwala na traktowanie propozycji R. Maurera jako najbardziej prawdopodobnej (z powyższym zastrzeżeniem). Analiza treści dokumentu z datą 1426 r.: T. M. Trajdos, *Kościół katolicki*, s. 219–20 i krytyka tegoż przez I. Wysokińskiego, *Kościół łaciński*, s. 551–2, 556–7.

¹⁹² AGZ t. 4 nr 79; por. też W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 47–8; J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji*, s. 51 i 31–56; T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 219–29 (niektóre tezy dyskusyjne).

Arcybiskup Rzeszowski patronował też znacznemu rozwojowi sieci parafialnej na terenie archidiecezji¹⁹³. Osobiście uposażył parafię we wsi stołu arcybiskupiego Konkolniki w powiecie halickim (27 V 1421 r.), udzielił praw parafialnych kaplicy w Kościejowie (1430), zatwierdzał szlacheckie fundacje parafii w Czyżkach (1420), Dalejowie (1427) i Buszcu („Boszc”, w XIX w. Buszcze; 1433 r.)¹⁹⁴. Zachowały się statuty prowincji lwowskiej z okresu ok. 1415–17 r.¹⁹⁵ Bardzo prawdopodobna jest teza o zwołaniu przez Rzeszowskiego synodu prowincji na 28 września 1419 r.¹⁹⁶

Początkowo dochody Jana Rzeszowskiego jako arcybiskupa oparte były na dziesięcinach, cle lwowskim i soli z żup drohobyckiej i żydaczowskiej. Arcybiskup dbał o powiększanie dóbr stołowych zarówno poprzez transakcje, jak i drogą pozyskiwania nadań królewskich. W roku 1421 (akt bez daty dziennej) w Haliczu, przed tamtejszym starostą Michałem z Buczacza, Kuźma Czarny sprzedał Rzeszowskiemu za 10 grzywien nadane mu wcześniej przez króla dworzysko zwane Hlubiemowe dworzyszczce; 22 lipca 1423 r. arcybiskup zamienił swą wieś stołową Jawcza na Potoczany z Jakuszem z Potoczan; 7 marca 1424 r. za zezwoleniem królewskim przeprowadził lokację miasta na prawie niemieckim we wsi Dunajów; 10 marca 1424 r. otrzymał od króla wsie Radszyn (Rekszyn) i Zdutyń w powiecie lwowskim oraz Detatyn (Dytiatyn) z dworzyszczem Kleczenie i lasem Jaworek w powiecie halickim, w r. 1431 kamienicę przy rynku lwowskim, w r. 1433 wieś Stawczany i karczmę Bartoldową (Bartatów) w powiecie lwowskim, zaś przez 1434 r. jezioro malczyckie koło wsi Malczyce w pobliżu Gródka (Jagiellońskiego)¹⁹⁷. Poza Lwowem rezydencje arcy-

¹⁹³ Zob. zestawienia: T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 257–287, 291; J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji*, s. 183–200; Z. Budzyński, *Uwagi krytyczne do studium o sieci parafialnej w archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego do r. 1772*, NP t. 67: 1987 s. 249–64.

¹⁹⁴ AGZ t. 2 nr 40 (Konkolniki), 47 (Dalejów); Kościejów: AGZ t. 2 nr 25 i T. M. Trajdos, *Kościół katolicki*, s. 260 i wg indeksu, oraz *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski i in., Warszawa 1880–1902, t. 4 s. 445; Czyżki: *Katałoh pergamentnych dokumentiv – Istoryczneho Archivu u Lvovi 1233–1799*, nr 64; Buszcz(e): por. wyżej przypis 140.

¹⁹⁵ W. Abraham, *Najdawniejsze statuty synodalne archidiecezji gnieźnieńskiej oraz statuty z rękopisu Oss. nr 1627 z uwzględnieniem materiałów zebranych przez śp. B. Ulanowskiego*, Kraków 1920 s. 36–51; T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 223–227.

¹⁹⁶ Zob. przyp. 81.

¹⁹⁷ AGZ t. 2 nr 43–44, 52, 57, 59; AGZ t. 3, nr 91, 95, 97; W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 47–8, 51; T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 230–34.

biskupie znajdowały się w Konkolnikach (Kąkolnikach, dwór poświęcony w roku 1427) i Dunajowie¹⁹⁸.

Lwowska tradycja katedralna zapamiętała Rzeszowskiego jako człowieka, który odegrał główną rolę w powołaniu i uposażeniu kapituły metropolitalnej lwowskiej¹⁹⁹. Wywodziła się ona z kapituły halickiej, istniejącej raczej tylko formalnie (obsadzone były tylko trzy prebendy). Z lat 1412–14 znany jest w służbie arcybiskupa Rzeszowskiego kanonik halicki Paweł Jędrzejowic „de Biczki”. W roku 1415 Rzeszowski przyłączył do uposażenia kapituły kościół św. Jana we Lwowie ze wsią Hodowice, wraz z przebudowaną przez siebie kamienicą dawniej należąca do plebana miejskiego Jana, zaś w latach następnych wyjednał dla kapituły przywileje i nadania królewskie z 23 listopada 1429 r. (uposażenie 10 kanoników na żupie drohobyckiej i cle lwowskim), 1431, 1432 i 1433 r. Zasadnicza reorganizacja kapituły nastąpiła w roku 1429²⁰⁰.

Badań wymaga problem, sygnalizowany przez J. Fijałka i B. Kumora²⁰¹, jurysdykcji arcybiskupiej Jana Rzeszowskiego nad diecezjami wileńską i żmudzka (miednicką). Na zamiar ich przyłączenia do prowincji lwowskiej mógłby wskazywać fakt mianowania Rzeszowskiego legatem na Żmudzi w 1417 r., oraz sprawowanie przez niego krótkotrwałej opieki nad żmudzkimi neofitami w roku 1421 (w obu przypadkach wraz z biskupem wileńskim). W 1418 r. wielki książę Witold zwracał się do papieża z pytaniem czy Rzeszowski, jako arcybiskup

¹⁹⁸ AGZ t. 2 nr 47; J. Krętosz, *Organizacja*, s. 47–8; AGZ t. 3 nr 97.

¹⁹⁹ Zimorowicz, *Leopolis triplex*, s. 83–84; *Vitae archiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium per Jacobum Scrobissevium canonicum Leopoliensem*, Leopoli 1628, k. 13 n.

²⁰⁰ Nadanie Rzeszowskiego z 1415 r.: AGZ t. 4 nr 32 i s. 112–13; Zimorowicz, *Leopolis triplex*, s. 83–4; *Scrobissevius*, k. 13 nast. Przywilej z 23 XI 1429 r.: F. Zaharjasiewicz, *Historia metropolitalnej kapituły lwowskiej*, s. 126–138; AGZ t. 10 nr 66. Zob. też: AGZ t. 2 nr 33, 55–6, 58; AGZ t. 3 nr 90, 106; AGZ t. 5 nr 61. O początkach kapituły lwowskiej: W. Abraham, *Początki arcybiskupstwa*, s. 49–56; S. Zajaczkowski, *Archiwum kapituły łacińskiej we Lwowie*, w: „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, Wyd. II Hist.–Filoz., t. 1, Lwów 1923 s. 3–5 (szczegółowe omówienie nabytków kapituły); T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 234–37, 251–2; J. Krętosz, *dz. cyt.*, s. 105–113. Zob. też przyp. 57–8 (Paweł Jędrzejowic).

²⁰¹ J. Fijałek, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie*, w: *Chryścianizacja Litwy*, s. 167–8 (toż w: *Polska i Litwa*, s. 94–97, 110–14); B. Kumora, *Organizacja diecezji litewskich*, s. 77–82.

²⁰² J. Fijałek, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie*, w: *Chryścianizacja Litwy*, s. 167–8 (toż w: *Polska i Litwa*, s. 94–97, 110–14); B. Kumora, *Organizacja diecezji litewskich*, s. 77–82.

lwowski, może unieważnić małżeństwo Jana Butryma rycerza diecezji wileńskiej²⁰², zaś w roku 1424 papież polecając Rzeszowskiemu przekazanie królowi polskiemu dwuletnich wpływów z dziesięcin na projektowaną krucjatę antyhusycką dał arcybiskupowi prawo poboru tychże z diecezji lwowskiej, chełmskiej, kamienieckiej, włodzimierskiej, miednickiej i kijowskiej²⁰³. Diecezja wileńska, początkowo bezpośrednio podległa Stolicy Apostolskiej, została przyłączona do prowincji gnieźnieńskiej najpóźniej w 1422 r.²⁰⁴ Stan prawny diecezji miednickiej wyjaśnił się dopiero 11 września 1421 r., kiedy to Marcin V poddał ją specjalnej opiece Stolicy Apostolskiej; diecezja ta w bulli tegoż papieża z 1 czerwca 1427 r. została już poświadczona jako sufragania arcybiskupstwa gnieźnieńskiego²⁰⁵. Ewentualne plany Władysława Jagiełły poddania Litwy i Żmudzi jurysdykcji arcybiskupiej Rzeszowskiego mogły więc być aktualne w latach ok. 1417–1421, jako wynik sukcesu misji chrystianizacyjnej na Żmudzi. Musiały się one spotkać z dyplomatycznym przeciwdziałaniem Witolda.

Chwiejna była też zwierzchność Rzeszowskiego nad powstającą diecezją w Serecie, ze względu na rywalizację tamtejszych biskupów z misjonarskim ośrodkiem zakonnym w Bakowie (Bačau). W lipcu 1420 r. arcybiskup lwowski został mianowany przez papieża na okres dziesięciu lat jednym z trzech opiekunów biskupa mołdawskiego Jana w jego sporze z zakonami franciszkanów, dominikanów, karmelitów i augustianów²⁰⁶.

Z osobą arcybiskupa Rzeszowskiego wiąże się pontyfikał, czy też raczej podręcznik liturgii dla biskupa (według Z. Obertyńskiego), pochodzenia włoskiego, datowany przez W. Abrahama na przełom XII i XIII w., sprzedany lub przywieziony do Lwowa na przełomie XIV i XV w., obecnie przechowywany w Gnieźnie, dokąd został przewieziony w końcu XV w. przez awansującego arcybiskupa lwowskiego Andrzeja Różę Boryszewskiego²⁰⁷.

²⁰² BullPol t. 4 nr 328.

²⁰³ BullPol t. 4 nr 1427.

²⁰⁴ B. Kumor, *dz. cyt.*, s. 78–82.

²⁰⁵ CodMedn nr 31, 36; B. Kumor, *dz. cyt.*, s. 81–82.

²⁰⁶ BullPol t. 4 nr 689; por. też W. Abraham, *Biskupstwa łacińskie w Mołdawii w wiekach XIV i XV*, „Kwartalnik Historyczny” 16: 1902 s. 172–207; Tenże, *Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi*, s. 275–87; J. Reychman, *Biskupstwo bakowskie w świetle historiografii rumuńskiej*, NP t. 4: 1948 s. 317 n.; T. M. Trajdos, *Kościół katolicki*, s. 150–6 i wg indeksu (Seret).

²⁰⁷ Ks. Z. Obertyński, *Pontificale arcybiskupa lwowskiego Jana Rzeszowskiego w Bibliotece Kapitulnej w Gnieźnie*, Lwów 1930, *passim*.

Można zaryzykować twierdzenie, że osobowość Rzeszowskiego jako polityka ściśle związana była z tradycjami jego środowiska – grupy kresowych możnowładców polskich, wywodzących się od pierwszych kolonizatorów Rusi Czerwonej. Przedsięwzięcia polityczne i kościelne, w których uczestniczył, były pełne rozmachu i efektowne, zaś pod jego rządami prowincja lwowska rozprzestrzeniła się (często tylko formalnie) daleko na wschód i południowy wschód. Jego rządy wewnętrzne w archidiecezji cechowała ofensywność wobec prawosławia, wspierana przez króla i znajdująca najpewniej swe oparcie w napływie na Ruś rycerstwa i osadników z Polski²⁰⁸. Trudno jednak mówić o „katolicyzacji” Rusi (wbrew przesiąkniętym dwudziestowiecznym nacjonalizmem i nieco pompatycznym wywodom T. M. Trajdosy) – była to raczej walka o zapewnienie katolicyzmowi pozycji społecznie równorzędnej a politycznie przeważającej, w prowincji zdominowanej przez ludność prawosławną. Rzeszowski kilkakrotnie udowodnił królowi swą bezwarunkową lojalność. Można go uważać za „człowieka Jagiełły” w gronie episkopatu. Z jego pozycją wiązał się niewątpliwie wzrost znaczenia arcybiskupa lwowskiego w radzie królewskiej i wobec arcybiskupa gnieźnieńskiego²⁰⁹. Wyrazem rywalizacji pomiędzy archidiecezjami było zapewne przyznanie przez sobór w Konstancji tytułu prymasa arcybiskupom gnieźnieńskim i przyłączenie do metropolii gnieźnieńskiej diecezji wileńskiej i żmudzkiej²¹⁰.

²⁰⁸ Por. A. Janeczek, *Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV–XVI w.*, „Przegląd Historyczny” 69: 1978 z. 4; Tenże, *Exceptis schismaticis. Upośledzenie Rusinów w przywilejach prawa niemieckiego Władysława Jagiełły*, „Przegląd Historyczny” 75: 1984 z. 3 s. 527–42; A. Prochaska, *Lenina i małżonka na Rusi i Podolu*, RAUh-f 17 (42): 1902, s. 1–30; J. Kus, *Manowie jarosławscy. Z zagadnień stosunków lennych na Rusi Czerwonej (XIV–XVI w.)*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 3: 1985 s. 19–35; A. Fastnacht, *Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340–1650*, Wrocław 1962; J. Kurtyka, *Związki Przemysła i ziemi przemyskiej z Krakowem w średniowieczu*, „Rocznik Przemyski” 24–25: 1988 s. 168 i przypis 36.

²⁰⁹ I. Sułkowska-Kurasiowa, *Doradcy Władysława Jagiełły, Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 2, Warszawa 1982 s. 210, 214.

²¹⁰ T. Silnicki, *Arcybiskup Mikołaj Trąba*, Warszawa 1954 s. 177–181 (omówienie dyskusji w sprawie prymatu); Długosz Roczn. ks. XI s. 77; Długosz HP t. 4 s. 206; J. Szymański, *Biskupstwa polskie w wiekach średnich. Organizacja i funkcje*, w: *Kościół w Polsce*, t. 1 Średniowiecze, Kraków 1966 s. 171–172.

²¹⁰ T. Silnicki, *Arcybiskup Mikołaj Trąba*, Warszawa 1954 s. 177–181 (omówienie dyskusji w sprawie prymatu); Długosz Roczn. ks. XI s. 77; Długosz HP t. 4 s. 206; J. Szymański, *Biskupstwa polskie w wiekach średnich. Organizacja i funkcje*, w: *Kościół w Polsce*, t. 1 Średniowiecze, Kraków 1966 s. 171–172.

8

Jako arcybiskup, Rzeszowski utrzymywał własny dwór, który towarzyszył mu już w lecie 1417 r. podczas chrztu Żmudzi. Jego pisarzem (notarius, prothonotarius cancellarie, notarius curie) był w latach 1416–1427 Włoch Albert syn Pawła z Padwy (zapewne znajomy Rzeszowskiego jeszcze z czasów włoskich studiów)²¹¹, zaś w latach 1431–1433 Jan Jędrzejowicz z Krobi, obaj notariusze publiczni²¹². Funkcje kapelana pełnili: Gawęł pleban w Świnczy (1424 r.) i Mikołaj Piotrowicz z Gródką (1427 r., capellanus curie)²¹³. W lutym 1425 r. na chrzciny królewicza Władysława w Krakowie arcybiskupowi Rzeszowskiemu towarzyszyli dworzanie (familiares): Jan Grad z Gorzkowa, Jan z Nieprowic, Paszek z Przesławic (syn Stefana, h. Półkoźic), Jan z Kaliny (h. Topór), Wigand i pisarz Albert z Padwy, zaś w styczniu 1431 r. w dworze w Pirkowie przebywali przy nim: pisarz Jan z Krobi oraz szlachcice (armigeri) Andrzej z Łownicy (h. Topór), Janusz z Nieprowic, Paszek z Przesławic i Mikołaj „de Vyele”²¹⁴. Do kręgu klientarnego Jana Rzeszowskiego należałoby także zaliczyć rządców dzierzonych przezeń kluczy majątkowych (tępoczowskiego i łagowskiego) oraz jego wysłanników do Rzymu w latach 1412–1414: Jana Mikołajowica plebana „de Langow” i Pawła Jędrzejowica „de Biczki” kanonika halickiego. Z osobą Rzeszowskiego związany był też w pewien sposób Piotr Wolfram, wywodzący się z kręgów lwowskich znany dyplomata, który we wrześniu 1415 r. uiszczal w Konstancji w imieniu arcybiskupa lwowskiego opłaty należne kamerze papieskiej²¹⁵.

9

Okolo 1374 r. Rzeszowski pozostawał jeszcze w niedziale z braćmi, skoro wspólnie, wraz z matką, wydali wówczas dokument dotyczący sołectwa w Brniku. W wyniku dokonanego przed 1397 r. podziału dóbr na obszarze włości rzeszowskiej późniejszemu arcybisku-

²¹¹ AGZ t. 5 nr 29; AGZ t. 2 nr 40, 47; ZDM t. 7 nr 1353.

²¹² KodPol t. 2 nr 383; *Acta officii consistorialis Leopoliensis*, t. 1, wyd. W. Rołny, nr 499 (także jako kanonik lwowski).

²¹³ AGZ t. 4 nr 68; AGZ t. 2 nr 47.

²¹⁴ ZDM t. 5 nr 1353; KodPol t. 2 nr 383.

²¹⁵ W. Abraham, *Sprawozdanie* —, AKH t. 9 s. 26; Kłapkowski, *Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca*, s. 51, przyp. 3.

powi przypadły: część miasta Rzeszowa z przedmieściami (Wola Stara) i clem, część Staromieścia, Ruska Wieś, Powietna (dziś Pobitno), Trzebownisko, Jasiennik (dziś Jasionka), Zaczernie, Rudna, Świncza (dziś Świlcza) z dworem, Wola Wonarowa (Wola Świniecka, dziś Woliczka), Kamyszyn, Wola Wysoka, Wola, „Somnicza” (nie zidentyfikowano), oraz lasy przy drodze z Rudnej do Kamyszyna²¹⁶. Przed 1424 r. arcybiskup ufundował kościół parafialny w Świnczy, powierzając funkcje plebana swemu kapelanowi Gawłowi²¹⁷. Rzeszowski posiadał też dom przy ulicy Grodzkiej w Krakowie, zaś 11 maja 1402 r. kupił za 30 grzywien od Chebdy z Tropsztyna plac przylegający do tegoż domu oraz do domów Mikołaja Kuli i Mikołaja oficjała krakowskiego, przy rogu domu Mikołaja z Marszowic i Białocina pisarza ziemskiego krakowskiego²¹⁸.

Po śmierci arcybiskupa rodowe dobra rzeszowskie zostały podzielone pomiędzy jego spadkobierców w linii męskiej i żeńskiej: braci Jana (przyszłego biskupa krakowskiego), Jana i Jana (przyszłego kasztelana przemyskiego) Rzeszowskich z Przybyszówki, jego wnuków stryjecznych (synów Jana ze Staromieścia i Przybyszówki, wnuków Jana Feliksa z Rzeszowa) oraz Gabańskich z Wilkowyi h. Janina, Stogniewów h. Oksza (potomków Ofki z Rzeszowa, bratanicy arcybiskupa) i Małgorzatę (córkę Piotra Lunaka Kmity z Sobienia h. Szreniawa i Małgorzaty, siostry Ofki). Wzajemne rozliczenia pomiędzy nimi trwały jeszcze w latach 40–tych XV w.²¹⁹

10

Warto podkreślić kilka cech osobistych Rzeszowskiego, wyróżniających go w czasach, w jakich przyszło mu żyć. Zwraca przede wszystkim uwagę jego długowieczność i dopisujące mu niemal do śmierci zdrowie. Liczne odbywane przez niego podróże wymagały dobrej kondycji fizycznej — szczególnie godnej uwagi ze względu na jego wiek. Z pewnością można go porównać z królem Władysławem Jagiełłą, młodszym od niego o kilka lat.

²¹⁶ Dobra Rzeszowskiego można odtworzyć w oparciu o materiały z procesów pomiędzy jego spadkobiercami: AGZ t. 13 nr 936, 2125, 2385, 3459 i wg indeksu; zob. też *Ustawa dla wsi Świlczy i Woliczki z r. ok. 1628*, wyd. A. Kamiński, F. Kotuła, Rzeszów 1948, Wstęp s. VII–VIII.

²¹⁷ AGZ t. 4 nr 68.

²¹⁸ ZK 3 s. 388; SP t. 2 nr 873.

²¹⁹ Zob. przypis 216 oraz część 1. tej pracy. Por. też prace cytowane w przypisach 1–3, 5.

Zebrany materiał źródłowy nie zawiera przesłanek do twierdzenia, że Rzeszowski, korzystając ze swej kariery kościelnej, w jakikolwiek sposób promował swoją rodzinę, rodowców czy krewniaków. Pod tym względem był zupełnym przeciwieństwem swego stryjecznego wnuka, biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego, znanego z nepotyzmu. Brak też podstaw do twierdzenia, iż wykorzystywał swe dochody arcybiskupa do rozwijania akcji kolonizacyjnej w swych dobrach prywatnych lub do ich powiększania, co w jego czasach było praktyką nierzadką. W realiach Rusi Czerwonej pierwszej połowy XV w. mogło być akurat odwrotnie. Nawet przy założeniu, że długoszowa charakterystyka Rzeszowskiego jest zbyt pochlebna, ze względu na nader skromne dochody urzędu arcybiskupiego i procesy o prebendy krakowskie, Rzeszowski musiał chyba czerpać z prywatnej szkatuły, aby zapewnić sobie konieczną dla swego urzędu, pochodzenia i pozycji politycznej u boku króla oprawę reprezentacyjną.

Rzeszowskiego można uznać za pierwszego arcybiskupa lwowskiego, który w stylu sprawowania urzędu nawiązał do wzorów funkcjonujących w Koronie, zrywając ze skromną tradycją swych poprzedników.

JANUSZ KURTYKA

**„Senex ambulans”. Erzbischof von Lemberg Jan Rzeszowski
(1345/46–1436)**

(Zusammenfassung)

In dem Artikel wird die Person des Erzbischofs von Lemberg Jan Rzeszowski (1345/46–1436) behandelt. Seine Familie erlangte den Hochadelstatus, nachdem König Kasimir der Große seinem Vater, Jan Pakosławic von Strożyska, 1354 die bis zu jener Zeit ruthenischen Fürsten angehörenden Landgüter von Rzeszów übertragen hatte. Seine Karriere verdankte Rzeszowski zunächst seinem Vater, dem einflußreichen Berater Kasimirs des Großen; 1363 studierte er kanonisches Recht an der Universität in Padua, ab etwa 1368 war Präpositus der Kollegiatkirche St. Michael auf Krakauer Burg (bis 1425), und ab 1373 Krakauer Domherr (offiziell bis 1425, „via facti” bis zum Tode). Auf der öffentlichen Bühne erschien er erst im Alter von etwa 60 Jahren, und zwar dank seinen Verbindungen zur Krakauer Universität, deren Rektor er im Studienjahr 1405–1406 war. Trotz der päpstlichen Einsetzung in das Amt des Erzbischofs von Galitsch (Lemberg) vom 26.8.1412 übernahm er dieses Amt erst am 24.12.1414, nachdem der Heilige Stuhl den Erzbischofssitz von Galitsch nach Lemberg verlegt hatte. Erzbischof von Lemberg blieb er bis zu seinem Tode.

Als Erzbischof führte er trotz seines hohen Alters ein sehr aktives Leben, indem er den König bei dessen zahlreichen Reisen begleitete und sich dadurch an der Ausübung der Regierungsgewalt beteiligte. Als einer der wenigen Würdenträger unterstützte er die kontroversesten Entschlüsse König Wladislaw Jagellos (wie etwa seine Ehe mit Jadwiga Pilecka und deren Krönung zur Königin). Im Herbst 1417 stand er als Legat des Konstanzer Konzils an der Spitze einer Christianisierungsmission in Samogitien.

Die Einkünfte Rzeszowskis bestanden – außer den Pfründen – u.a. aus dem Gewinn, den der von ihm ab 1419 (oder bereits 1414) in Pacht genommene Güterkomplex Łagów der Bischöfe von Leslau eintrug. Während seiner Amtszeit als Erzbischof erfuhr die Stellung des Katholizismus in der Ruß eine deutliche Festigung: durch die königlichen Urkunden von 1423 und 1430 wurden die rechtlichen Grundlagen für das Funktionieren des Erzbistums festgelegt, es erfolgte eine bedeutende Entwicklung des Pfarrgemeindenetzes, die Güter des Erzbistums wurden erweitert, es wurde offiziell das Domkapitel von Lemberg eingerichtet und mit Pfründen ausgestattet (1429). Die Rolle des Metropoliten innerhalb der kirchlichen Hierarchie und des Königsrates nahm zu. Offenbar war diesen Prozessen die soziale Abstammung Rzeszowskis sowie seine persönliche Position förderlich. Schnell dagegen scheiterten die Versuche, dem Erzbistum Lemberg die Bistümer Wilna und Miedniki zu unterordnen (um 1417–1421). Unklar ist auch die Frage der erzbischöflichen Jurisdiktion Rzeszowskis über dem neuerrichteten Bistum Sereth (in Moldau).

Rzeszowski war ein für seine Zeit typischer feudaler kirchlicher Würdenträger, jedoch ohne die Fehler, die für die Vertreter jener Schicht damals üblich waren. Seinen Hof bildeten u.a. Adelige verschiedener Wappen. Er verwaltete einen beträchtlichen Teil des Familien-Güterkomplexes von Rzeszów, der nach seinem Tode unter mehrere Erben väterlicher- und mütterlicherseits aufgeteilt wurde. Er starb am 12.8.1436 und wurde in dem Benediktinerkloster auf dem Berg Łysiec im Heiligkreuzgebirge beigesetzt.

Übersetzt von Juliusz Zychowicz